

**KOKYBĖS UŽTIKRINIMO LIETUVOS ŠVIETIMO
SISTEMOJE ATITIKTIS REKOMENDACIJOS 3
PRIEDE ĮVARDINTIEMS BENDRIESIEMS
PRINCIPAMS**

Tyrimo ataskaita

Parengė prof. Kęstutis Pukelis

2011

Kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje analizės gairės

Bendrieji kokybės užtikrinimo principai aukštajame moksle ir profesiniame mokyme bei rengime Europos kvalifikacijų sąrangos kontekste

1. *Kokybės užtikrinimo politika ir procedūros turi aprėpti visus Lietuvos kvalifikacijų sąrangos lygmenis, kuriuos apima Europos kvalifikacijų sąrangos lygmenys*
2. *Kokybės užtikrinimas turi būti integrali švietimo institucijų vidinės vadybos dalis.*
3. *Kokybės užtikrinimas turi apimti reguliarių institucijų, jų programų ar jų KU sistemų įvertinimą, atliekamą išorinių vertinimo agentūrų.*
4. *Išorinio vertinimo agentūros, vykdančios kokybės užtikrinimą, turi būti reguliariai vertinamos.*
5. *Kokybės užtikrinimas turi apimti konteksto, išteklių (input), procesų ir produkcijos (output) dimensijas, akcentuojant produkciją ir mokymosi/studijų rezultatus.*
6. *Kokybės užtikrinimo sistema turi apimti sekančius elementus:*
 - *Aiškius ir pamatuojamus tikslus bei standartus;*
 - *Įgyvendinimo gaires, įtraukiant ir socialinius dalininkus;*
 - *Atitinkamus išteklius;*
 - *Pagrįstus įvertinimo metodus, apimančius vidinį vertinimą ir išorinį patikrinimą;*
 - *Grižtamojo ryšio mechanizmus ir procedūras kokybės gerinimui;*
 - *Viešai prieinamus įvertinimo rezultatus.*
7. *Turi būti koordinuojamos tarptautinio, nacionalinio ir regioninio lygmens kokybės užtikrinimo iniciatyvos, kad užtikrinti bendrą supratimą, darnumą, sinergiją ir plačią sistemos analizę.*
8. *Kokybės užtikrinimas visuose švietimo pakopose/lygmenyse ir sistemose turi būti grindžiamas bendradarbiavimo dvasia bei turi įtraukti atitinkamus Šalių Narių ir visos Bendrijos socialinius dalininkus.*
9. *Kokybės užtikrinimo įvertinimui ir kolegų mokymuisi Bendruomenės lygmenyje gali būti steigiami nacionalinio profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientaciniai punktai.*

Pagrindiniai ataskaitos rengimo principai

Šios ataskaitos *tikslas* - atlikti kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje atitikties Rekomendacijų 3 priede įvardintiems principams, analizę. Pagrindiniai tyrimo *uždaviniai* – atlikti atskiruose Lietuvos švietimo sistemos sektoriuose funkcionuojančių kokybės užtikrinimo sistemų atitiktį Rekomendacijų 3 priede įvardintiems bendriesiems principams.

Atitikties analizei atlikti buvo parengtos kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje analizės gairės, remiantis šalių (Airija, JK, Malta ir Škotija), jau atlikusių tokią analizę, patirtimi. Atliekant kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje atitikties Rekomendacijų 3 priede įvardintiems principams analizę paaiškėjo, kad užsienio šalių patirtimi parengtos analizės gairės ne visada gali būti panaudojamos kaip pagrįsti kriterijai analizei atlikti dėl istorinių ir kultūrinių kokybės užtikrinimo sistemų kūrimosi skirtumų Lietuvoje ir minėtose šalyse. Todėl analizės atlikimui buvo pasirinkta *įrodymais grindžiama* įstatymų ir poįstatyminių aktų tyrimo metodika, kai analizuojant kokybės užtikrinimą Lietuvos švietimo sistemoje reglamentuojančius dokumentus pateikiami akivaizdūs įrodymai (citasos, atskirų tekstų vietų komentavimas, nuorodos į dokumentus, kur tokių įrodymų pagrįstumas gali būti plačiau pagrįstas), pagrindžiantys kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje atitiktį Rekomendacijų 3 priede įvardintiems principams.

Tyrimui atlikti buvo naudoti šie *metodai*: a) šalių, atlikusių minėtą analizę, patirties apibendrinimas; b) Lietuvos įstatymų ir poįstatyminių aktų lyginamoji analizė pagal Rekomendacijų 3 priede įvardintus principus, kad nustatyti Lietuvos kokybės užtikrinimo sistemos atitikties būklę šiems principams; c) interviu su pagrindinių Lietuvos švietimo sistemos kokybės užtikrinimo agentūrų vadovais, siekiant patikslinti, kurie kokybės užtikrinimui naudojami reglamentuojantys dokumentai yra patys naujausi ir taikomi Rekomendacijų 3 priede įvardintiems principams realizuoti.

Analizės pabaigoje nors ir apibendrinama kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje atitiktis atskiriems Rekomendacijų 3 priedo principams, tačiau skaitytojas gali pats nuspręsti, ar pateikiami įrodymai iš įstatymų ir kitų poįstatyminių aktų sudaro prielaidas daryti pateikiamas išvadas ir apibendrinimus. Naudotos literatūros sąrašas pateiktas kiekvieno puslapio išnašoje, kad skaitytojui būtų patogiau jį susirasti. Iš viso buvo išanalizuoti 83 įvairūs dokumentai (įstatymai, poįstatyminiai aktai, vyriausybės nutarimai, ministrų, kokybės užtikrinimo agentūrų vadovų įsakymai, pagrindinių kokybės užtikrinimo agentūrų nuostatai bei pan.).

Ataskaitos struktūrą sudaro: Bendrųjų kokybės užtikrinimo principų aukštajame moksle ir profesiniame mokyme Europos kvalifikacijų sąrangos kontekste, sąrašas (*list of Common Principles for Quality Assurance in Higher Education and Vocational Education and Training in the context of the European Qualifications Framework*), pagrindiniai ataskaitos rengimo principai, įvadas, kokybės užtikrinimo sistemų Lietuvoje pagal švietimo sektorius (aukštasis mokslas, profesinis mokymas, bendrasis ugdymas) atitikimo analizė Rekomendacijų 3 priedo bendriesiems principams. Analizuojant kiekvieno Lietuvos švietimo sektoriuje funkcionuojančių kokybės užtikrinimo sistemų atitiktį nurodytiems principams išskiriamas kokybės užtikrinimas programų ir instituciniame lygmenyse.

Ivadas

Lietuvos švietimo sistema susideda iš trijų sektorių: bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo. Aukštojo mokslo sektorius yra binarinis, apimantis kolegines (aukštasis koleginius išsimokslinimas) ir universitetines (aukštasis universitetinis išsimokslinimas) studijas. Bendrojo ugdymo sektoriuje pagal Lietuvos kvalifikacijų sandarą (LKS) galima įgyti I lygmens kvalifikaciją, profesinio mokymo sektoriuje – II, III, IV ir V lygmens, o aukštojo mokslo sektoriuje – VI, VII ir VIII lygmens kvalifikacijas.

Pagrindinis įstatymas, kuris reguliuoja kokybės užtikrinimą visoje švietimo sistemoje yra Švietimo įstatymas¹, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 1991 m. birželio 25 d. (Nr. I-1489)². Švietimo įstatymas nustato Lietuvos Respublikos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, valstybės įsipareigojimus švietimo srityje. Vienas svarbiausių valstybės įsipareigojimų švietimo srityje – teikiamų švietimo paslaugų kokybės užtikrinimas, kuris grindžiamas veiksmingumo principu, nurodančiu, kad „švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų sumaniai ir taupiai naudodama turimus išteklius, nuolat vertindama, analizuodama ir planuodama savo veiklą, remdamasi veiksminga vadyba – tinkamais ir laiku priimamais sprendimais“ (5 straipsnio 3 punktas). Švietimo įstatymo III skirsnio „Švietimo prieinamumas ir kokybė“ 37 straipsnis skiriamas švietimo kokybei. Jame nurodoma, kad „Už švietimo kokybę atsako švietimo teikėjas. Formaliojo ir iš dalies neformaliojo švietimo kokybę užtikrina valstybė“ (1 punktas). To paties straipsnio 3 punktas nurodo, kad „Pagal kompetenciją švietimo programas formuoja ir jų kokybę laiduoja valstybė, mokyklos steigėjas ir švietimo teikėjas“.

Valstybė švietimo kokybės užtikrinimo teises ir pareigas atskiruose formaliojo švietimo sektoriuose delegavo: a) bendrojo ugdymo sektoriuje - Nacionalinei mokyklų vertinimo agentūrai³ (toliau – NMVA) bei vidurinio ugdymo programų akreditacijos komisijai⁴; b) profesinio mokymo sektoriuje – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrai⁵ (toliau – KPMPC); aukštojo

¹ <http://www.smm.lt>

² Nauja Švietimo įstatymo redakcija priimta 2003 m. birželio 28 d. Nr. IX-1630. Atskiri Švietimo įstatymo straipsnių pakeitimai buvo padaryti 2004 m., 2007 m. ir 2009 metais.

³ NMVA įsteigta 2005 m. gruodžio mėn. 30 d. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK - 2683 “Dėl nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros steigimo ir nuostatų tvirtinimo”.

⁴ Vidurinio ugdymo programų akreditaciją vykdo LR švietimo ir mokslo ministro tvirtinama vidurinio ugdymo programų akreditacijos komisija (plačiau žr. šio dokumento 3.1. skyrelį).

⁵ KPMPC įsteigtas Profesinio mokymo plėtros centro pagrindu. Pastarasis buvo įsteigtas Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 1996 m. vasario mėn. 29 d. įsakymu Nr. 214 “Dėl profesinio mokymo metodikos centro steigimo”. 2009 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-2845 “Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. liepos 27 d. įsakymo Nr. ISAK-1595 “Dėl Profesinio mokymo metodikos centro nuostatų patvirtinimo” pakeitimo“, Profesinio mokymo metodikos centro pavadinimas pakeistas į “Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras”.

mokslo sektoriuje – Studijų kokybės vertinimo centrai⁶ (toliau - SKVC). Visų šių institucijų nuostatuose pagrindinė arba prioritetinga veikla yra teikiamų švietimo paslaugų kokybės užtikrinimas (mokymo arba studijų kokybės vertinimas ir gerinimas) apimantis visų švietimo institucijų, teikiančių kvalifikacijas pagal Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenis, veiklos kokybės užtikrinimą.

Kokybės užtikrinimą bendrojo ugdymo sektoriuje reguliuoja Švietimo įstatymas, profesinio mokymo sistemoje - Profesinio mokymo įstatymas⁷, o aukštajame moksle - Mokslo ir studijų įstatymas⁸. Švietimo kokybės užtikrinimo principus visuose švietimo sistemos sektoriuose (bendrajame ugdyme, profesiniame mokyme bei aukštajame moksle) nustato formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija⁹.

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos paskirtis – suteikti konceptualų pagrindą politikų ir visuomenės susitarimams dėl švietimo kokybės sampratos ir formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo būdų bei priemonių, taip pat sukurti prielaidas švietimo kokybės užtikrinimo politikai suderinti. Koncepcijoje aptariama formaliojo švietimo kokybės dėmenys, švietimo kokybės užtikrinimas, formaliojo švietimo kokybės sampratos kūrimas, švietimo kokybės vertinimas ir gerinimas, pastaruosius procesus grindžiantys principai, metodai bei priemonės.

Už bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo švietimo sektorių kokybės užtikrinimą atsakingos institucijos (NMVA ir SKVC) turi įstatymiškai patvirtintas išorines kokybės užtikrinimo sistemas, kurių prioritetai nukreipti į kvalifikacijas teikiančių institucijų vidinės kokybės užtikrinimo sistemų tobulinimą ir plėtotę. Profesinio mokymo sektoriuje (KPMPC) rengiamos juridinės prielaidos kvalifikacijas teikiančių institucijų vidinių kokybės užtikrinimo sistemų susikūrimui bei išorinio kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimui.

⁶ SKVC 1995 metais įsteigė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. 2009 m. liepos mėn. 10 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-1476 patvirtinti SKVC nuostatų pakeitimai atsižvelgiant į naująjį Mokslo ir studijų įstatymą (2009 m.).

⁷ <http://www.smm.lt>

⁸ <http://www.smm.lt>

⁹ Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. ISAK-3219, plačiau žr. <http://www.smm.lt>

1. AUKŠTASIS MOKSLAS

Aukštasis mokslas apima VI, VII ir VIII Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenis (atitinkamai VI, VII ir VIII Europos kvalifikacijų sąrangos lygmenis) ir yra organizuojamas pagal Mokslo ir studijų (2009 m.) įstatymą¹⁰.

Mokslo ir studijų įstatymo 40 straipsnis „Mokslo ir studijų kokybės užtikrinimas“ nurodo, kad aukštojo mokslo institucijos „atsako už mokslo (meno) veiklos, studijų ir kitos veiklos kokybę. Jos turi viešai skelbti savo veiklos rodiklius ir kartu su vertinimo institucijomis puoselėti mokslo ir studijų veiklos kokybės kultūrą“ (p. 31). Studijų kokybė užtikrinama per mokslo ir studijų institucijų „vidines kokybės užtikrinimo sistemas, išorinį studijų programų vertinimą ir akreditavimą, išorinį mokslinės veiklos vertinimą ir išorinį mokslo ir studijų institucijų įvertinimą ir (arba) akreditavimą“ (p. 31). Įstatyme pabrėžiama, kad išorinio vertinimo paskirtis – nustatyti aukštųjų mokyklų veiklos kokybę, teikti rekomendacijas gerinti jų kokybę, ugdyti mokslo ir studijų kokybės užtikrinimo kultūrą. Akreditavimo paskirtis – remiantis išorinio vertinimo išvadomis nustatyti, ar studijų programa ir (arba) naujai įsteigta aukštoji mokykla atitinka teisės aktų reikalavimus. Nurodoma, kad aukštųjų mokyklų veikla turi būti nuolat tobulinama, atsižvelgiant į savianalizės ir išorinio vertinimo išvadas.

Mokslo ir studijų įstatymo 43 straipsnis „Mokslo ir studijų institucijų veiklos išorinis vertinimas“ nurodo, kad aukštųjų mokyklų veiklos kokybei gerinti ir atskaitomybei įgyvendinti Švietimo ir mokslo ministerija kas 6 metai inicijuoja jų veiklos išorinį vertinimą, įtraukdami ekspertų iš užsienio valstybių. Išorinis vertinimas turi apimti visas jų statuteose ar nuostatuose nurodytas veiklos sritis, grindžiamas jų veiklos atitikties statuteose ar nuostatuose nurodytai misijai, mokslo ir studijų tarptautiniam lygiui, studijų rezultatų vertinimo atitikties nustatytiems reikalavimams¹¹, akademinės etikos ir procedūrų reikalavimų vykdymo ir valstybės lėšų naudojimo veiksmingumo kriterijais. Aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo tvarkos aprašą tvirtina Vyriausybė.

Mokslo ir studijų 44 straipsnyje „Aukštosios mokyklos akreditavimas“ nurodoma, kad aukštoji mokykla akredituojama remiantis išorinio vertinimo rezultatais. Aukštųjų mokyklų akreditavimo tvarkos aprašą tvirtina vyriausybė.

Mokslo ir studijų 27 straipsnis „Aukštosios mokyklos steigimo sąlygos“ nurodo (2 punktas), kad „aukštoji mokykla gali būti steigiama, jei yra materialinė bazė ir kitos šiame įstatyme nustatytos

¹⁰ Mokslo ir studijų įstatymas priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. balandžio 30 d., Nr. XI-242, <http://www.smm.lt/ti/docs/istatymai/MSI.pdf>

¹¹ 2010 m. gegužės mėn. 04 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu Nr. 535 patvirtinus „Lietuvos kvalifikacijų sandarą“ (<http://www3.lrs.lt>) aukštųjų mokyklų studijų programų, profesinio mokymo ir bendrojo ugdymo programų mokymosi/studijų rezultatai turės atitikti sandaroje aprašytų atitinkamų kvalifikacijų lygmenų mokymosi/studijų rezultatus.

sąlygos, būtinos planuojamų studijų programų, mokslinės ir (arba) meno veiklos kokybei užtikrinti, taip pat teikiamų aukštojo mokslo kvalifikacijų reikalavimams tenkinti“ (p. 22).

Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnis „Studijų kokybės vertinimo centras“ nurodo, kad SKVC yra valstybės biudžetinė įstaiga. Jos pagrindiniai uždaviniai yra: „1) skatinti auštųjų mokyklų veiklos kokybę per išorinį vertinimą bei institucijų ir studijų programų akreditavimą; 2) kurti palankias laisvo asmenų judėjimo sąlygas organizuojant ir vykdant užsienio institucijose įgytų, su aukštuoju mokslu susijusių kvalifikacijų vertinimą ir (arba) pripažinimą Lietuvoje ir atliekant kitas Vyriausybės nustatytas funkcijas“ (p. 12). Įgyvendindamas šiuos uždavinius SKVC atlieka šias funkcijas¹²: aukštųjų mokyklų teikimu vertina studijų programas, Švietimo ir mokslo ministerijos įgaliojimu akredituoja aukštųjų mokyklų studijų programas, atlieka Lietuvos Respublikos aukštųjų mokyklų išorinį veiklos vertinimą, teisės aktų nustatyta tvarka atlieka užsienio aukštųjų mokyklų išorinį veiklos vertinimą ir akredituoja Lietuvos Respublikos aukštąsias mokyklas, ugdo kokybės kultūrą, rengia ir tobulina aukštųjų mokyklų savianalizės, išorinio vertinimo ir kitas patariamojo pobūdžio metodikas, organizuoja ir (arba) vykdo aukštojo mokslo kokybės vertintojų mokymus ir konsultacijas, skelbia aukštųjų mokyklų veiklos ir studijų programų atliktų vertinimų išvadas ir apibendrinimus, kaupia, analizuoja ir skleidžia gerosios praktikos apie užsienio šalių aukštųjų mokyklų veiklos kokybės užtikrinimo bei vertinimo klausimais patirtį ir kitas funkcijas.

SKVC veiklą organizuoja SKVC taryba ir direktorius. SKVC taryba yra kolegialus organas sudaromas iš 11 narių, kuriuos 6 metams skiria įvairios Lietuvos valstybės institucijos ir visuomeninės organizacijos¹³. SKVC taryba viešo konkurso būdu 5 metams renka SKVC direktorių, jį skiria ir atleidžia iš pareigų. Tas pats asmuo SKVC direktoriumi gali būti renkamas ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės. SKVC direktorius atsako už centro darbuotojų profesinio tobulėjimo organizavimą. SKVC yra daugelio tarptautinių kokybės užtikrinimo organizacijų narė¹⁴. 2011 metais planuojama kreiptis į ENQA (*European Association for Quality Assurance in Higher Education -Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo tinklas*), kad būtų atliktas nepriklausomas SKVC veiklos vertinimas.

¹² Plačiau žr. SKVC nuostatus <http://www.skvc.lt/content.asp?id=74>

¹³ SKVC tarybos sudėtį skiria: Lietuvos Respublikos Seimas Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Švietimo ir mokslo ministras, Lietuvos mokslo taryba kartu su Lietuvos mokslų akademija, universitetų senatai, kolegijų akademinės tarybos, Lietuvos Respublikos aukštųjų mokyklų studentų atstovybių sąjungos, Lietuvos kultūros ir meno taryba, Lietuvos pramoninkų konfederacija, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Žinių ekonomikos forumas. SKVC tarybos sudėtį skelbia Švietimo ir mokslo ministras.

¹⁴ Plačiau žr. <http://www.skvc.lt>

1.1. Studijų programų kokybės užtikrinimas

Mokslo ir studijų (2009 m.) įstatymo 42 straipsnis „Studijų programų išorinis vertinimas ir akreditavimas“ pabrėžia, kad aukštosiose mokyklose vykdomos tik akredituotos programos. Aukštųjų mokyklų (kolegijų ir universitetų) studijų programų išorinį vertinimą atlieka Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC) arba kita aukštojo mokslo kokybės vertinimo agentūra, įtraukta į Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų registrą. Studijų programas akredituoja Švietimo ir mokslo ministerijos įgaliota institucija¹⁵. Pagal įstatymą studijų programos turi būti akredituojamos ne rečiau kaip kartą per 6 metus. Neakredituota studijų programa, arba programa, kurios akreditavimo terminas pasibaigė, išregistruojama iš Studijų ir mokymo programų registro.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu 2009 m. liepos 24 d. išleido įsakymą Nr. ISAK – 1652 „Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriuo studijų programų išorinis vertinimas ir akreditavimas buvo suderintas su naujuoju mokslo ir studijų įstatymu¹⁶. Šis ministro įsakymas panaikino anksčiau veikusių studijų programų vertinimą ir akreditavimą reglamentavusius dokumentus.

Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos apraše nurodoma, kad viena iš studijų programų išorinio vertinimo paskirčių - nustatyti, ar studijų programų kokybė atitinka naujausią nacionalinę ir tarptautinę patirtį, ar studijų programų vykdymo kokybė atitinka Europos aukštojo mokslo erdvės nuostatas. Studijų programų akreditavimo paskirtis - įvertinti, ar studijų programos atitinka teisės aktų reikalavimus. Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo 7 punktas įpareigoja SKVC „parengti, patvirtinti ir viešai paskelbti studijų programų savianalizės rengimo metodiką, išorinio vertinimo kriterijų, vertinimo ekspertų atrankos ir vertinimo procedūrų aprašą. Agentūra¹⁷ pagal sutartį su aukštąja mokykla atlieka išorinį vertinimą remdamasi Agentūros nustatytais ir viešai paskelbtais išorinio vertinimo kriterijais ir procedūromis“.

Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos apraše nurodoma, kad vykdomos tik akredituotos studijų programos, kurios turi būti akredituojamos ne rečiau kaip kartą per 6 metus, arba dažniau (iki akreditacijos termino pabaigos), jei taikomas trumpesnis¹⁸ studijų programos akreditacijos terminas. Pagal Tvarkos aprašą įgaliota akredituojanti institucija (SKVC)

¹⁵ Pagal Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos mėn. 24 d. įsakymo Nr. ISAK-1652 „Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (<http://smm.lt>) punktą 2.1 SKVC yra įgaliota akredituoti studijų programas.

¹⁶ Studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašas skirtas koleginių ir universitetinių (bakalauro ir magistro) studijų programų vertinimui ir akreditavimui.

¹⁷ Agentūra – SKVC arba bet kuri kita aukštojo mokslo vertinimo agentūra, įtraukta į Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų registrą.

¹⁸ Pagal Tvarkos aprašą vykdomos studijų programos akredituojamos 6 arba 3 metams. Ketinamos vykdyti studijų programos – 3 metams.

priima vieną iš sprendimų (26 punktas): „26.1. akredituoti studijų programą 6 metams; 26.2. akredituoti studijų programą 3 metams; 26.3. neakredituoti studijų programos“. Pastaruoju atveju studijų programa išregistruojama iš Studijų ir mokymo programų registro. Tvarkos apraše nurodoma, kad akredituojanti institucija sprendimus priima pagal išorinio vertinimo išvadas. Jei studijų programos įvertinimas sudaro ne mažiau kaip 18 balų¹⁹ ir nė viena vertinimo sritis nėra įvertinta „nepatenkinamai“ arba „patenkinamai“²⁰ ir studijų programa atitinka Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus reikalavimus studijų programoms²¹, studijų programa akredituojama 6 metams. Jei studijų įvertinimas sudaro ne mažiau kaip 12 balų ir nė viena vertinama sritis nėra įvertinta „nepatenkinamai“ bei studijų programa atitinka Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus reikalavimus studijų programoms, studijų programa akredituojama 3 metams. Jei studijų programos įvertinimas sudaro mažiau nei 12 balų arba bent viena vertinama sritis įvertinta „nepatenkinamai“ arba studijų programa neatitinka Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus reikalavimus studijų programoms, studijų programa neakredituojama.

Svarbūs dokumentai plėtojant studijų programų kokybės užtikrinimo kultūrą koleginiuose ir universitetiniuose studijose yra Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. patvirtintas įsakymas Nr. V-501 „Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas“ bei 2010 m. birželio 3 d. įsakymas Nr. V-826 „Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas“ (<http://www.smm.lt>). Šių dokumentų reikalavimų privalu laikytis rengiant ir aprašant studijų programas, išskyrus tais atvejais, kai yra Švietimo ir mokslo ministro patvirtinti studijų krypties ar kryptių grupės aprašai ar įstatymiškai patvirtinti kiti studijų programų rengimą ir aprašymą reglamentuojantys nacionaliniai ar tarptautiniai dokumentai.

Minėti dokumentai apima bendruosius ir specialiuosius reikalavimus studijų programoms ir yra labai svarbūs plėtojant studijų programų kokybės užtikrinimo kultūrą, nes jų reikalavimų vykdymas yra svarbus sprendimo dėl studijų programų akreditavimo, veiksnys. Aukštoji mokykla, ketindama vykdyti arba jau vykdydama pirmosios arba antrosios studijų pakopos programas

¹⁹ Plačiau žr. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 24 d. įsakymą Nr. ISAK-1652 „Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 1 priedą „Studijų programų įvertinimas“ (<http://www.smm.lt>).

²⁰ Plačiau žr. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos 24 d. įsakymą Nr. ISAK-1652 „Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2 priedą „Įvertinimo skalė“ (<http://www.smm.lt>).

²¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2010 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. V-501 patvirtino „Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašą“, o 2010 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. V-826 „Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašą“ (<http://www.smm.lt>). Plačiau apie juos skaitykite toliau skyrelyje 1.1. ir šio dokumento 1 priede „Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo pagrindiniai parametrai“ (pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymą Nr. V-501 „Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas“) bei šio dokumento 2 priede „Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo pagrindiniai parametrai“ (pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymą Nr. V-826 „Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas“).

(nesvarbu kokia studijų forma jos bus vykdomos – nuolatine ar iššestine²²) turi prisilaikyti minėtuose dokumentuose nurodytų bendrųjų ir specialiųjų reikalavimų studijų programų sandarai ir jų vykdymui: studijų programos turi atitikti įsakymuose apibrėžtus reikalavimus jų paskirčiai (teikiančios vienos krypties profesinį bakalauro/bakalauro kvalifikacinį laipsnį, dvigubą profesinio bakalauro/bakalauro kvalifikacinį laipsnį arba dviejų skirtingų krypčių profesinį bakalauro/bakalauro kvalifikacinius laipsnius), visų studijų programų tikslai turi būti susieti su studijų rezultatais - žiniomis, supratimu, mokėjimais ir kompetentingumu (7 punktą įsakyme Nr. V-501 ir 6 punktą įsakyme Nr. V-826), atitikti nustatytą kreditų²³ apimtį ir kreditų sandarą (privalomi ir pasirenkamieji studijų krypties dalykai/moduliai, praktikos, bendrieji universitetiniai studijų dalykai/moduliai, baigiamasis darbas), programoje turi dėstyti atitinkamos kvalifikacijos ir patirties dėstytojai ir pan.

Bendrųjų reikalavimų apraše antros pakopos (magistrantūros) studijų programoms papildomai detalizuoti reikalavimai studijų rezultatams (punktai 16.1, 16.2, 16.3 ir 16.4 įsakyme Nr. V-826), kurie koreliuoja su Dublino aprašų reikalavimais antros pakopos studijoms, reikalavimai baigiamojo darbo (projekto) ir jo gynimo vertinimo komisijai, į kurias turi būti įtraukiami išoriniai socialiniai dalininkai ir t.t.

1.1.1. Ketinamų vykdyti studijų programų kokybės užtikrinimas

Kitas svarbus išorinio studijų programų akreditavimo veiksnys yra išorinis studijų programų vertinimas. Skiriamas *ketinamų vykdyti* ir *jau vykdomų* studijų programų išorinis vertinimas. *Ketinamos vykdyti* studijų programos vertinamos pagal SKVC direktoriaus 2010 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. 1-01-18 patvirtintą vertinimo metodiką „Dėl ketinamų vykdyti studijų programų aprašo rengimo ir jo atitikties Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintiems bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams studijų programoms nustatymo metodinių nurodymo patvirtinimo“²⁴, kuri buvo parengta remiantis Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos mėn. 24 d. įsakymu Nr. ISAK-1652 “Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo” pagrindu. Ketinamų vykdyti programų metodiniai nurodymai įtvirtina reikalavimus ketinamos vykdyti studijų programos aprašo parengimui bei

²² Studijų nuolatine forma vienu metu įprastinė apimtis yra 60 kreditų, bet ne mažiau kaip 45 kreditai. Studijų iššestine forma vienu metu apimtis turi būti ne didesnė kaip 45 kreditai, o bendra studijų šia forma trukmė neturi būti daugiau kaip pusantrą karto ilgesnė negu nuolatinės formos studijos, šioms taikant 60 kreditų normą (Mokslo ir studijų įstatymas, 2009 m., 47 str., 3 punktą).

²³ Kreditų apimtis šiame dokumente nurodoma ECTS kreditais. Kreditas apibrėžiamas kaip studijų dalyko vienetas, kuriuo matuojami studijų rezultatai ir studento darbo laikas. Vienu studijų metų 1600 valandų atitinka 60 studijų kreditų (iki 2011 m. rugsėjo 1 d. šalyje tebenaudojama nacionalinė kreditų sistema, kai 1 kreditas lygus 40 val. studento darbo apimtį).

²⁴ Plačiau žr. <http://www.skvc.lt>

ketinamos vykdyti parengtos studijų programos aprašo atitiktį nustatytiems Švietimo ir mokslo ministro bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams studijų programoms. Ketinamų vykdyti studijų programų atitikties nustatymo bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams paskirtis – sudaryti prielaidas priimti sprendimą dėl studijų programos akreditavimo ir registravimo.

Ketinamų vykdyti studijų programų metodiniuose nurodymuose nustatyti bendrieji reikalavimai ketinamos vykdyti studijų programos aprašui, jo rengimui ir studijų programos aprašymui bei nustatyta studijų programos atitikties bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams nustatymo eiga. Ketinamos vykdyti studijų programos aprašas turi atspindėti tokius duomenis kaip studijų programos pavadinimas, studijų sritis, studijų kryptis, šaka (jei yra), studijų rūšis (koleginės ar universitetinės), studijų pakopa (pirmoji, antroji) arba tipas (jei teikiama vientisųjų studijų programa), studijų forma (nuolatinė, iššęstinė), programos apimtis kreditais, numatomas suteikti laipsnis ir kvalifikacija, kokį minimalų išsimokslinimą privalo turėti asmuo, pretenduojantis studijuoti pagal konkrečią programą. Papildomi reikalavimai duomenų pateikimui yra nustatyti jungtinėms studijų programoms.

Siekiant užtikrinti ketinamų vykdyti studijų programų kokybę metodiniuose nurodymuose išskirtos pagrindinės studijų programos aprašymo sudėtinės dalys bei nustatyti reikalavimai jų aprašymui. Pagrindinės ketinamos vykdyti studijų programos sudėtinės dalys yra: 1) programos tikslai ir studijų rezultatai; 2) studijų programos poreikio pagrindimas; 3) programos sandara; 4) personalas; 5) materialieji ištekliai; 6) numatoma studijų eiga; 7) vidinio studijų kokybės užtikrinimo tvarka.

Užtikrinant studijų programų teikiamų kvalifikacijų susiejimą su Lietuvos kvalifikacijų sandara ypač svarbios yra studijų programos tikslų ir studijų rezultatų sudėtinės dalys. Studijų programos tikslai pagrindžiami rengiamų specialistų veiklai keliamais reikalavimais (atliekamomis pagrindinėmis būsimos profesinės veiklos funkcijomis), studijų rezultatai formuluojami įvardinant žinias ir supratimą, jų taikymo sritis bei sąlygas, taip pat formuluojami specialieji ir bendrieji mokėjimai. Studijų programos rezultatai ir juos įgyvendinančių studijų dalykų sąsajos turi būti pateikiamos atskiros formos lentele²⁵ (konkretus studijų programos rezultatas gali būti įgyvendinamas ne tik vienu, bet ir keliais studijų dalykais). Pastaroji lentelė turi derėti su kita lentele – „Studijų programos rezultatų sąsajų su numatomais studijų dalyko rezultatais bei studijų ir studijavimo pasiekimų vertinimo metodų“ lentele²⁶.

²⁵ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2010 m. kovo 3 d. įsakymo Nr. 1-01-18 „Dėl ketinamų vykdyti studijų programų aprašo rengimo ir jo atitikties Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintiems bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams studijų programoms nustatymo metodinių nurodymo patvirtinimo“ 1 priedo 1 lentelę (<http://www.skvc.lt>).

²⁶ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2010 m. kovo 3 d. įsakymo Nr. 1-01-18 „Dėl ketinamų vykdyti studijų programų aprašo rengimo ir jo atitikties Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintiems bendriesiems ir

Konkretūs reikalavimai keliami ir aprašant kitas studijų programos sudėtines dalis. Pvz., ketinamos vykdyti studijų programos sandara, personalas turi atitikti bendruosius ir specialiuosius studijų programų bei papildomus metodiniuose nurodymuose pateiktus reikalavimus, studijų eiga – reikalavimus stojantiesiems į studijų programą, priėmimo kriterijus (konkursiniai balai, studijuoti dalykai ir t.t.). Jei teikiama antrosios pakopos studijų programa, nurodoma, kurių studijų kryptių pirmosios pakopos studijas baigę studentai gali būti priimami studijuoti pagal šią programą, kokie yra priėmimo kriterijai, atvejai, kuriais būtinos papildomos studijos ir pan. Aprašant ketinamos vykdyti studijų programos vidinį kokybės užtikrinimą nurodomos ir apibūdinamos vidinio studijų kokybės užtikrinimo priemonės, kurias numatomos taikyti įgyvendinant programą.

Kartu su ketinamos vykdyti studijų programos aprašu privaloma pateikti ir studijų dalykų aprašus, kuriuose turi atsispindėti dalyko pavadinimas, studijų dalyko apimtis kreditais ir valandomis, tikslai ir studijų dalyko rezultatai (žinios, supratimas, mokėjimai) bei jų pasiekimo vertinimo kriterijai, studijų metodai, studijavimo pasiekimų vertinimo metodai, studijų dalyko turinys (nagrinėjamos temos ir joms skirta kontaktinio ir savarankiško darbo apimtis valandomis), pagrindinė ir papildoma literatūra, kita svarbi informacija. Atskiruose dalyko aprašuose, kai yra numatytos praktikos ar baigiamieji darbai, privalu nurodyti praktikų organizavimo tvarką, reikalavimus praktikoms, baigiamiesiems darbams ar baigiamiesiems egzaminams, pateikti jų vertinimo kriterijus ir metodus.

Ketinamos vykdyti studijų programos atitikties bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams bei metodiniams nurodymams (ketinamos vykdyti studijų programos pavadinimas, atitikties nustatymo būklė, sprendimas dėl akreditavimo ir įregistravimo) skelbiama SKVC internetinėje svetainėje. Ketinamos vykdyti studijų programos išoriniam vertinimui SKVC pasitelkia ekspertus²⁷.

1.1.2. Vykdomų studijų programų kokybės užtikrinimas

SKVC direktorius, remdamasis Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. liepos mėn. 24 d. įsakymu Nr. ISAK-1652 “Dėl studijų programų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo” 2009 m. spalio 30 d. išleido įsakymą Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“, kurie reglamentuoja SKVC atliekamo studijų programų išorinio vertinimo procedūras, studijų programų savianalizės suvestinės rengimą bei išorinio vertinimo kriterijus.

specialiesiems reikalavimams studijų programoms nustatymo metodinių nurodymo patvirtinimo“ 1 priedo 2 lentelę (<http://www.skvc.lt>).

²⁷ *Plačiau ekspertų atranka, mokymai ir reikalavimai jų atliekamai veiklai nustatyti SKVC direktoriaus 2009 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. 1-65 „Dėl Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2007 m. kovo 19 d. įsakymo Nr. 1-55 „Dėl Ekspertų atrankos aprašo patvirtinimo“ bei 2009 m. spalio 30 d. SKVC direktoriaus įsakyme Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“ (<http://www.smm.lt>).*

Vykdomų studijų programų išorinio vertinimo proceso pagrindiniai dalyviai yra aukštoji mokykla, kurios studijų programa yra vertinama, SKVC, ekspertų grupė ir studijų vertinimo komisija, kuri svarsto ekspertų grupės išvadas ir pataria SKVC priimant sprendimus dėl studijų programų įvertinimo ir akreditavimo.

Pagrindiniai vykdomų studijų programų išorinio vertinimo proceso etapai yra: 1) išorinio vertinimo planavimas, kurio pagrindinis rezultatas yra vertinimo planas; 2) aukštosios mokyklos atliekama savianalizė (pagrindinis rezultatas – savianalizės suvestinė); 3) pasirengimas vertinimui – (ekspertų grupės sudarymas, pirminės vertinimo išvados, vizito darbotvarkė; 4) vizitas į aukštąją mokyklą (žodinė vertinimo apžvalga); 5) išorinio vertinimo išvadų rengimas (vertinimo išvadų projektas); 6) išorinio vertinimo išvadų svarstymas ir paskelbimas (vertinimo išvados); 7) paskesnės aukštosios mokyklos veikla (patobulinta programa).

Vykdomų studijų programų išoriniam vertinimui gali būti pasitelkiami ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalių ekspertai ar jų grupės. Ekspertų atranka atliekama vadovaujantis Ekspertų atrankos aprašu²⁸, patvirtintu SKVC direktoriaus 2009 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. 1-65 „Dėl Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2007 m. kovo 19 d. įsakymo Nr. 1-55 „Dėl Ekspertų atrankos aprašo patvirtinimo“ (<http://www.skvc.lt>), taip pat vadovaujantis to paties 2009 m. spalio 30 d. SKVC direktoriaus įsakymu Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“ IV skyriaus „Išorinio vertinimo metodika“ pirmuoju skirsniu „Ekspertų grupės sudarymas ir darbo organizavimas“ bei antruoju skirsniu „Ekspertų darbo etikos principai“. Sudarant išorinio vertinimo ekspertų grupę vadovaujama nešališkumo, skaidrumo, objektyvumo ir kompetentingumo principais. Ekspertų grupės darbą organizuoja ekspertų grupės vadovas. Ekspertai išorinį vertinimą vykdo vadovaudamiesi suformuluotais ekspertų darbo etikos principais (objektyvumo, nešališkumo, pagarbos vertinimo dalyviams, konfidencialumo ir bendradarbiavimo). Atskirai apibrėžti reikalavimai ekspertų atrankai studijų programoms vertinti, aukštųjų mokyklų veiklos kokybei vertinti, aukštųjų mokyklų paraiškų gauti leidimą vykdyti studijas ir su studijomis susijusią veiklą vertinti, kvalifikacinio egzamino programai parengti bei įvertinti užsienyje įgytas vidurinio ar aukštojo mokslo kvalifikacijas ar nustatyti baigtų dalykų ir (ar) gautų pažymių atitikmenis²⁹.

Ekspertų vizito trukmė į aukštąją mokyklą – 1-3 dienos. Vizito metu ekspertai susitinka su aukštosios mokyklos ir jos padalinio administracija, studijų programos savianalizės rengėjais, studijų programos dėstytojais, studentais, absolventais, darbdaviais ir kitais svarbiais vykdomos

²⁸ *Studijų programų vertinimui pateikiami atskiri reikalavimai. Ketinamos vykdyti programos vertinimui pasitelkiami du ekspertai, vykdomos studijų programos vertinimui – trys arba daugiau ekspertų, jei vertinamos dvi studijų programos. Vykdomų studijų programų vertinimui būtinais įtraukiamas darbdavių ar profesinių sąjungų atstovas ir vienas studentų atstovas.*

²⁹ *Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2009 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. 1-65 „Dėl Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2007 m. kovo 19 d. įsakymo Nr. 1-55 „Dėl Ekspertų atrankos aprašo patvirtinimo“ (<http://www.smm.lt>).*

studijų programos kokybei socialiniais dalininkais. Vizito metu ekspertai susipažįsta su studijų programos įgyvendinimui turima materialine baze, studentų kursiniais ir baigiamaisiais darbais, kita dokumentacija.

Analizuodami savianalizės ir kitus dokumentus, vertindami vykdomos studijų programos įgyvendinimui turimą materialinę bazę, susitikimuose su dėstytojais ir socialiniais dalininkais ekspertai vertina 6 pagrindines studijų programos sritis (programos tikslai ir numatomi studijų rezultatai, programos sandara, personalas, materialieji ištekliai, studijų eiga ir jos vertinimas, programos vadyba), kurių kiekviena suskirstyta į posričius. Posričiai apibūdinami vertinimo kriterijais – požymiais, kuriais remiantis nustatoma studijų programos kokybė. Vertinimo kriterijai detalizuojami rodikliais – kokybiniais arba kiekybiniais duomenimis apie studijų programą³⁰. Vykdomų studijų programų išoriniame vertinime didelis dėmesys skiriamas studijų programų rezultatų sąsajoms su Lietuvos kvalifikacijų sandara ir Europos kvalifikacijų sandara. Vykdomų programų išorinio vertinimo metodiniuose nurodymuose, apibrėžiant, kaip vertinti studijų rezultatų sudėtingumo lygį, patariama įvertinti, ar studijų rezultatų „sudėtingumo lygis yra tinkamas atsižvelgiant į studijų rūšį, kryptį ir pakopą“ (punktas 95.2), t.y. ar studijų rezultatai nėra per daug ar per mažai sudėtingi. Vertinama, ar studentams įmanoma pasiekti studijų rezultatus per nustatytą studijų laikotarpį. Komentuojama, ar studijų rezultatų „sudėtingumo lygis atitinka Europos ir nacionalinėje kvalifikacijų sąranroje aprašytus kvalifikacinius reikalavimus“ (punktas 95.2). Ta pati nuostata fiksuota ir metodinių nurodymų 173.2 punkte, kur nurodoma, kad būtina įvertinti, ar studijų rezultatų „sudėtingumo lygis atitinka Europos ir nacionalinėje kvalifikacijų sąranroje aprašytus reikalavimus programoje įgyjamai kvalifikacijai ar kvalifikaciniam laipsniui“³¹.

Užtikrinant suteikiamų kvalifikacijų kokybę ir jų sąsajas su Lietuvos nacionaline kvalifikacijų sandara bei Europos kvalifikacijų sąranga ypač svarbi yra išorinio vertinimo atžvalga į studijų programos ir studijų dalykų rezultatus bei jų dermę, personalo kompetentingumą ir jo profesinio tobulėjimo galimybių įvertinimą, studijavimo pasiekimų vertinimą (vertinimo kriterijų pagrįstumas ir jų viešumas, grįžtamojo ryšio veiksmingumas, baigiamųjų darbų vertinimo veiksmingumas, neformaliojo ir savaiminio mokymosi būdu įgytų pasiekimų vertinimo ir pripažinimo sistemos funkcionalumas, studijavimo pasiekimų vertinimo kriterijų sąsajos su studijų rezultatais, studijavimo pasiekimų vertinimo bala sandara, vertinimo kriterijų viešinimas, grįžtamojo ryšio įtaka studentų studijavimo rezultatams, neformalaus ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo poreikis, neformalaus ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros ir rezultatai bei

³⁰ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2009 m. spalio 30 d. įsakymą Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“ II skyriaus IV skirsnio 1 lentelę „Vertinimo sritys, posričiai, kriterijai ir rodikliai“ (<http://www.smm.lt>).

³¹ Pirmą kartą viešai Lietuvos kvalifikacijų sandaros projektas (Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sąrangos metmenys) buvo publikuotas 2007 m.

kita). Vykdomų studijų programų išorinio vertinimo metodikoje didelis dėmesys skiriamas absolventų įsidarbinimui ir jų darbo sąsajom su studijų programos paskirtimi ir tikslais, vidiniu studijų programos kokybės užtikrinimu, studentų, dėstytojų ir kitų socialinių dalininkų įtraukimu į vidinės kokybės užtikrinimo procedūras. Vykdomų studijų programų išorinio vertinimo metodikos IV skyriaus III skirsnis skiriamas nuodugniai vertinamų sričių ir posričių įvertinimui pagal nustatytus kriterijus, atskleidžiant kriterijus nusakančius rodiklius³² bei programos kriterijų įvertinimų skalę (1 – pagal konkretų kriterijų programa vertinama nepatenkinamai, yra esminių trūkumų, kuriuos būtina skubiai šalinti; 2 – pagal konkretų kriterijų programa vertinama silpnai, programa turi nemažai trūkumų, kurie nėra esminiai; 3 – pagal konkretų kriterijų programa vertinama patenkinamai, programa tenkina teisės aktais nustatytus minimalius reikalavimus ar turi vieną-du neesminius trūkumus; 4 – pagal konkretų kriterijų programa vertinama gerai, programa tenkina aukštesnius nei teisės aktais nustatytus reikalavimus; 5 – pagal konkretų kriterijų programa vertinama labai gerai, programos vykdymo kokybė yra išskirtinai aukšto lygio)³³.

Atsižvelgiant į vykdomų programų išorinio vertinimo sritis, posričius, jų kriterijus bei rodiklius SKVC direktoriaus įsakyme suformuluoti bendrieji reikalavimai aukštosios mokyklos savianalizės suvestinei. Savianalizės suvestinė pateikiama kiekvienai studijų programai atskirai. Jei programa vykdoma ir nuolatinė ir iššęstine forma, tai savianalizės suvestinė pateikiama pagal kiekvieną formą, nekartoiant to, kas yra bendra abiemis studijų formoms.

1.2. Vidinis aukštųjų mokyklų veiklos kokybės užtikrinimas

Mokslo ir studijų įstatymo (2009 m.) 41 straipsnis „Vidinis mokslo ir studijų institucijų veiklos kokybės užtikrinimas“ nurodo, kad kiekviena aukštoji mokykla „privalo turėti vidinę studijų kokybės užtikrinimo sistemą, grindžiamą Europos aukštojo mokslo erdvės studijų kokybės užtikrinimo nuostatomis ir pačios aukštosios mokyklos patvirtinta veiklos kokybės gerinimo strategija, numatyti veikimo būdus ir priemones, padedančias užtikrinti jos teikiamo aukštojo išsilavinimo kokybę“ (p. 31). Aukštoji mokykla turi nuolat interneto tinklalapyje ir kitais būdais viešai skelbti tikslią kiekybinę ir kokybinę informaciją apie studijų programas, suteikiamas aukštojo mokslo kvalifikacijas, mokslo (meno) veiklą, įsivertinimo rezultatus, studentų, absolventų ir kitų socialinių dalininkų nuomonę apie studijų kokybę, pripažintų institucijų atliktus aukštosios mokyklos vertinimus, absolventų karjeros rodiklius, taip pat gali skelbti kitus duomenis, kurių

³² Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2009 m. spalio 30 d. įsakymą Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“ IV skyriaus II skirsnį „Vertinimas pagal sritis, posričius ir kriterijus“ (<http://www.skvc.lt>).

³³ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2009 m. spalio 30 d. įsakymo Nr. 1-94 „Dėl vykdomų studijų programų vertinimo eigos aprašo ir metodinių nurodymų patvirtinimo“ 8 priedą (<http://www.skvc.lt>).

reikia visuomenei informuoti apie studijas. Mokslo ir studijų institucijos nuolat atlieka mokslo (meno) veiklos savianalizę.

Institucinis aukštųjų mokyklų vertinimas šiuo metu vykdomas remiantis 2008 m. kovo 3 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-569 „Kolegijų veiklos kokybės vertinimo tvarkos aprašas“ bei šiais SKVC direktoriaus įsakymais: 2008 rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. 3-119 „Metodiniai patarimai mokslo ir studijų institucijų veiklos išoriniam vertinimui atlikti“, skirti universitetų ir mokslinių tyrimų įstaigų instituciniam veiklos kokybės vertinimui; 2008 m. lapkričio 18 d. įsakymu Nr. 1-154 „Dėl metodinių patarimų mokslo ir studijų institucijų veiklos savianalizei parengti“; 2008 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 1-66 „Išorinio kolegijų veiklos kokybės vertinimo metodika“ bei 2008 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. 1-28 „Kolegijos veiklos savianalizės suvestinės metodinės rekomendacijos“, skirti kolegijų veiklos instituciniam vertinimui³⁴.

Metodiniai patarimai mokslo ir studijų institucijų išoriniam vertinimui nustato *universitetų* veiklos išorinio vertinimo tikslus, uždavinius, procedūras, ekspertų grupės sudarymo ir veiklos principus, išorinio vertinimo sritis ir posirčius. Išorinį vertinimą atlieka SKVC atrinkti ekspertai. Išorinio vertinimo pagrindas yra Institucijos atlikta savianalizė. Išorinio vertinimo paskirtis – plėtoti universitetų vidinę kokybės užtikrinimo kultūrą, padėti universitetams atskleisti savo stiprybes ir silpnybes, tobulinti studijų kokybę, viešai teikti išvadas apie universiteto veiklos kokybę.

1.2.1. Išorinis universitetų veiklos kokybės vertinimas

Išorinis universitetų veiklos vertinimas susideda iš universitetų savianalizės ir jos suvestinės parengimo bei išorinio vertinimo. Išorinis vertinimas apima 4 pagrindinius etapus: 1) pasirengimą išoriniam vertinimui (vertinimo tikslų nustatymas, ekspertų grupės sudarymas, universiteto informavimas apie ekspertų grupės sudėtį, ekspertų pasirengimas vertinimui, kuris apima interesų ir konfidencialumo deklaracijos pasirašymą, ekspertų grupės mokymus, vizito į universitetą darbotvarkės sudarymas ir jos paskelbimas); 2) vizitą į universitetą (susitikimai su universiteto darbuotojais, studentais, absolventais, darbdaviais ir kitais socialiniais dalininkais, susipažinimas su materialine baze); 3) vertinimo išvadų rengimą bei viešą skelbimą (vertinimo išvadų projekto parengimas, jų pristatymas universiteto bendruomenei, faktinės medžiagos tikslinimas, viešas

³⁴ Parengus ataskaitą Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. rugsėjo 22 d. priėmė nutarimą Nr. 1317 „Dėl aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo tvarkos aprašo ir aukštųjų mokyklų akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriuo remiantis bus atliekamas institucinis aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas ir akreditavimas. Plačiau žr. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=381569&p_query=&p_tr2=

baigiamųjų vertinimo išvadų paskelbimas); 4) paskesnę veiklą (universiteto veiklos tobulinimo plano parengimas, jo įgyvendinimas ir pakartotinis išorinis vertinimas, nustatant, kaip universitetas atsižvelgė į išorinio vertinimo išvadas).

Ekspertų grupės sudaromos vadovaujantis ekspertų atrankos aprašu³⁵ bei papildomais reikalavimais, kurie nustatomi atsižvelgiant į vertinamo universiteto mokslo ir studijų sritis bei kitus kriterijus. Ekspertais kviečiami asmenys, turintys universitetų, verslo, pramonės įmonių valdymo patirties (buvę rektoriai, prorektoriai, įmonių vadovai, direktoriai ir pan.). Ekspertų grupės gali būti sudarytos iš: a) vietinių ekspertų (asmenys, dirbantys Lietuvoje); b) užsienio ekspertų (asmenys, dirbantys užsienyje); c) mišri ekspertų grupė, sudaryta iš asmenų, dirbančių Lietuvoje ir užsienyje. Ekspertų grupė sudaroma iš ne mažiau kaip 3 asmenų, iš kurių vienas skiriamas grupės vadovu. Ekspertai vertinimo metu vadovaujasi vertinimo etikos - konfidencialumo, objektyvumo, pagalbos teikimo ir atsakingumo - principais. Ekspertų grupės darbą koordinuoja SKVC paskirtas universiteto išorinio vertinimo koordinatorius.

Pagrindinės universitetų išorinio vertinimo sritys yra: 1) vidinis universiteto valdymas; 2) išorinis universiteto valdymas; 3) studijų procesas; 4) mokslinė veikla; 5) išteklių; 6) parama studentams; 7) vidinis kokybės užtikrinimas³⁶.

Universitetų vidinis kokybės įsivertinimas atliekamas remiantis SKVC direktoriaus 2008 m. lapkričio 18 d. įsakymu Nr. 1-154 „Dėl metodinių patarimų mokslo ir studijų institucijų veiklos savianalizei parengti“, kuri yra suderinta su universitetų išorinio vertinimo metodika. Išskiriamos šios pagrindinės universitetų įsivertinimo sritys: savivalda, išoriniai santykiai, studijos, mokslinė ir meninė veikla, išteklių, parama studentams, vidinė kokybės vadybos sistema. Kiekviena vertinimo sritis skirstoma į posričius, pateikiami jų įsivertinimo kriterijai bei juos nusakantys rodikliai³⁷. Universiteto veiklos savianalizės suvestinė yra svarbi išorinio vertinimo dalis.

1.2.2. Išorinis kolegijų veiklos kokybės vertinimas

Išorinis kolegijų veiklos kokybės vertinimas susideda iš dviejų dalių: kolegijų vidinio vertinimo (savianalizės) ir išorinio vertinimo, kurį atlieka ekspertų grupė. Rengiant kolegijos veiklos kokybės savianalizės suvestinę remiamasi „Kolegijos veiklos savianalizės suvestinės metodinėmis rekomendacijomis“, o vykdant išorinį vertinimą – „Išorinio kolegijų veiklos kokybės

³⁵ SKVC direktoriaus 2007 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. 1-55 „Dėl ekspertų atrankos aprašo patvirtinimo“ (<http://www.skvc.lt>).

³⁶ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2008 rugpjūčio 28 d. įsakymo Nr. 3-119 „Metodiniai patarimai mokslo ir studijų institucijų veiklos išoriniam vertinimui atlikti“ IV skyrių „Institucinio vertinimo sritys ir posričiai“, kuriame pateikiami ir vertinimo kriterijai bei rodikliai (<http://www.skvc.lt>).

³⁷ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2008 m. lapkričio 18 d. įsakymo Nr. 1-154 „Dėl metodinių patarimų mokslo ir studijų institucijų veiklos savianalizei parengti“ 2 skyrių „Institucinio vertinimo sritys ir posričiai“ (<http://www.skvc.lt>).

vertinimo metodika“. Išorinio kolegijų veiklos kokybės vertinimo metodika apima ekspertų grupės sudarymo ir darbo principus bei procedūras, nustato vertinamas veiklos sritis, vertinimo kriterijų ir rodiklių sistemą, išorinio vertinimo ataskaitos parengimą (apibendrinamosios išvados rašymą bei veiklos kokybės tobulinimo rekomendacijų formulavimą), ekspertinio darbo vertinimo procesą ir metodines priemones ekspertų darbui.

Išorinio kolegijų veiklos kokybės vertinimo metodika iš principo atitinka išorinės universitetų veiklos kokybės vertinimo metodiką, tik skiriasi vertinamų sričių skaičiumi, reikalavimais ekspertų atrankai ir ekspertų grupių sudarymui, fokusuojamasi į kitokio lygmens kokybės rodiklių vertinimą (pavyzdžiui mokslinės veiklos vertinime labiau fokusuojamasi į taikomuosius tyrimus, kai universitetinio vertinimo metu lygiaverčiai analizuojami ir fundamentaliųjų tyrimų rezultatai bei kokybė).

Atrenkant ekspertus kolegijų veiklos kokybei vertinti siekiama, kad ekspertų grupėje būtų bent po vieną darbdavių, kolegijų ir universitetų atstovą, ne mažiau kaip pusę ekspertų grupės narių turėtų aukštojo mokslo vadybos, švietimo vadybos ir ekspertinio vertinimo patirtį. Vertinimo grupėje negali dalyvauti asmenys, kurie yra dirbę ar bandę įsidarbinti vertinamojoje institucijoje pastarųjų 4 metų laikotarpiu, susiję glaudžiais ryšiais su vertinamosios institucijos vadovybe, dalyvauja arba dalyvavo pastarųjų 4 metų laikotarpiu vertinamosios institucijos savivaldoje ir akademinėje veikloje, ne anksčiau kaip prieš penkerius metus yra baigę vertinamąją instituciją. Ekspertų grupės dydis priklauso nuo vertinamos kolegijos studentų skaičiaus³⁸. Grupės vadovas skiriamas iš grupės narių. Ekspertų grupės administratorius yra SKVC darbuotojas, kuris neturi sprendžiamojo balso priimant sprendimus. Sudaryta ekspertų grupė tvirtinama SKVC direktoriaus įsakymu. Kolegija gali pareikšti savo nuomonę dėl ekspertų grupės sudėties.

Pagrindiniai išorinio kolegijos veiklos vertinimo tikslai yra šie:

- įvertinti kolegijos veiklos kokybę, padarytą pažangą ir įdiegtus kokybės gerinimo mechanizmus pagal išskirtas veiklos sritis;
- nustatyti, ar kolegija yra įvykdžiusi sąlygas, nustatytas jos steigimo metu;
- nustatyti, ar kolegija yra:
 - sudariusi sąlygas studentams įgyti aukštąjį išsilavinimą ir profesines kvalifikacijas, atitinkančias Lietuvos ūkio reikmes bei mokslo ir naujausių technologijų lygį;
 - plėtoja regionui reikalingą mokslo taikomąją veiklą bei tyrimus, konsultuoja vietos valdžios ir ūkio subjektus;

³⁸ 5 ekspertai ir administratorius, jeigu kolegijoje paskutiniaisiais mokslo metais studijavo iki 5 000 studentų ir 7 ekspertai ir administratorius, jeigu kolegijoje paskutiniaisiais mokslo metais studijavo daugiau kaip 5 000 studentų

- yra sudariusi sąlygas tęstiniam mokymuisi, talkina ūkio subjektams organizuojant asmenų profesinį tobulėjimą ir perkvalifikavimą;
 - ugdo švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią dirbti sparčios technologijų kaitos sąlygomis.
- pateikti kolegijai vertinimo išvadas ir rekomendacijas, kaip tobulinti veiklos kokybę;
 - pateikti apibendrinamąjį išvadą su siūlymu Švietimo ir mokslo ministerijai dėl kolegijos tolesnės veiklos tikslingumo.

Kolegija išoriniam vertinimui pateikia savianalizės suvestinę ir kitus dokumentus³⁹. Vertinamos devynios kolegijos veiklos sritys: 1) Kolegijos valdymas; 2) Studijų planavimas; 3) Studijų organizavimas; 4) Studijavimo pasiekimų vertinimo sistema; 5) Mokslo taikomoji veikla ir konsultavimo paslaugos; 6) Tarptautiniai ryšiai; 7) Materialieji ir finansiniai ištekliai; 8) Personalas; 9) Vidinė veiklos kokybės užtikrinimo sistema. Kiekviena vertinimo sritis skirstoma į posričius, pateikiami jų įsivertinimo kriterijai bei juos nusakantys rodikliai⁴⁰. Atlikę ekspertinį vertinimą pagal rodiklius ir kriterijus, ekspertai pateikia šiuos įvertinimus: 4 – labai gerai; 3 – gerai; 2 – silpnai; 1 – blogai. Balai 4 ir 3 reiškia teigiamą įvertinimą, o 2 ir 1 – neigiamą įvertinimą. Sritis įvertinama *teigiamai*, jeigu ne daugiau kaip pagal vieną kriterijų srities įvertinimai yra neigiami (t. y. 2 arba 1 balas), o įvertinimai pagal visus kitus kriterijus yra teigiami (t. y. 3 arba 4 balai). Sritis įvertinama *neigiamai*, jeigu įvertinimai pagal daugiau nei vieną kriterijų yra neigiami. Kolegijos veikla įvertinama *teigiamai*, jei ne daugiau kaip viena sritis įvertinama neigiamai, o visų kitų sričių įvertinimai yra teigiami. Jei daugiau kaip viena sritis įvertinama neigiamai, bendras kolegijos veiklos įvertinimas yra *neigiamas*.

Lietuvos aukštosiose mokyklose studijų kokybės užtikrinimo kultūra plėtojama ir atliekant įvairių studijų kokybės lygmenų (dėstytojo dėstyimo, studijų dalykų, jų dėstyimo, studijų programų, institucinių ir padalinių veiklos, vidinių kokybės užtikrinimo sistemų) mokslinius tyrimus. Tyrimų rezultatai publikuojami tarptautiniuose moksliniuose žurnaluose, taip pat pačių aukštųjų mokyklų leidžiamuose moksliniuose žurnaluose, kurių dauguma yra įtraukti į tarptautines mokslinių duomenų bazes⁴¹.

Apibendrinant galime konstatuoti, kad kolegijų ir universitetų studijų programų kokybės užtikrinimas Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje apima du aukštojo mokslo sistemoje teikiamų kvalifikacijų (profesinio bakalauro/bakalauro ir magistro) lygius pagal Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenis (VI, VII) iš trijų, apima aiškius ir pamatuojamus tikslus bei standartus,

³⁹ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2008 m. gegužės 8 d. įsakymo Nr. 1-66 „Išorinio kolegijų veiklos kokybės vertinimo metodika“ 4.1 skyrelį „Analizuojamų dokumentų sąrašas ir pradinės procedūros“ (<http://www.skvc.lt>).

⁴⁰ Plačiau žr. SKVC direktoriaus 2008 m. gegužės 8 d. įsakymo Nr. 1-66 „Išorinio kolegijų veiklos kokybės vertinimo metodika“ 9 skyrių „Vertinamos sritys ir kriterijai“ (<http://www.skvc.lt>).

⁴¹ Pagrindiniai žurnalai, kuriuose publikuojami aukštojo mokslo kokybės tyrimai yra „Aukštojo mokslo kokybė“, „Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos“, „Pedagogika“, „Organizacijų vadyba“ ir kiti.

vykdomas reguliariai, pasižymi konkrečiais reikalavimais, susietais su kreditais ir studijų programų rezultatų atitikimu Lietuvos kvalifikacijų sandaroje nustatytais studijų rezultatais, apima vidines ir išorines studijų programų kokybės užtikrinimo procedūras, kurių metu analizuojamas studijų programų vykdymo kontekstas, indėliai, procesai ir išdavos (akcentuojant studentų pasiekimus studijų rezultatų pagrindu), įtraukiamas platus vidinių ir išorinių socialinių dalininkų tinklas, numatomas grįžtamojo ryšio teikimas programų rengėjams ir vykdytojams, vykdomos paskesnės studijų programų kokybės tobulinimo veiklos.

Kokybės užtikrinimas yra integrali aukštųjų mokyklų vidinės kokybės vadybos dalis, grindžiama aiškiais ir pamatuojamais tikslais, reikalavimais bei procedūromis, vykdomas reguliariai, pasižymi pagrįstais įvertinimo metodais, apimančiais vidinį įsivertinimą ir išorinį patikrinimą, kurių metu analizuojamas aukštųjų mokyklų veiklos kontekstas, indėliai, procesai ir išdavos. Vertinama, ar aukštosios mokyklos turi aiškias veiklos plėtotės gaires, ar į jas įtraukiami socialiniai dalininkai, ar aukštoji mokykla turi reikiamus personalo ir materialiuosius išteklius studijų kokybei užtikrinti, ar numatyti grįžtamojo ryšio mechanizmai ir procedūros kokybės gerinimui, ar viešai skelbiami ir prieinami veiklos kokybės įvertinimo rezultatai, kitos būtinos procedūros, suderintos su Rekomendacijos 3 priede įvardintais bendraisiais principais. Aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo agentūra (SKVC) tarptautinį savo veiklos kokybės išorinį vertinimą planuoja atlikti 2011 metais.

2. PROFESINIS MOKYMAS

Profesinis mokymas Lietuvos švietimo sistemoje apima II, III, IV ir V Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenis (atitinkamai II, III, IV ir V Europos kvalifikacijų sąrangos lygmenys) ir yra organizuojamas pagal Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymą⁴². Lietuvos Respublikos 2007 m. balandžio 3 d. Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatyme pirmą kartą įvedama ir apibrėžiama Lietuvos kvalifikacijų sandaros sąvoka⁴³ - Lietuvos Respublikoje nustatytų kvalifikacijų, grindžiamų asmens veiklai reikalingomis kompetencijomis, lygių sistema (2 straipsnis, 3 punktas). Šio įstatymo 3 straipsnis vienais iš svarbiausių profesinio mokymo sistemos tikslais įvardija pagalba asmeniui „įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinių mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, padedančias jam įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystymąsi“ (1 tikslas) bei „užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę“ (3 tikslas).

Profesinis mokymas Lietuvoje vykdomas pagal formalioje ir neformaliojo profesinio mokymo programas. Profesinio mokymo įstatymas nustato neformaliu ir savaiminiu būdu įgytų kompetencijų pripažinimą (7 straipsnis). Įstatymo III skirsnis „Kvalifikacijų sistema“ aiškina kvalifikacijų sistemos paskirtį ir sandarą (9 straipsnis), kvalifikacijų sudarymą ir tvarkymą (10 straipsnis), asmens kompetentingumo įvertinimą ir kvalifikacijos suteikimą (11 straipsnis). 9 straipsnio 2 punktas nurodo, kad „kvalifikacijų sistema yra grindžiama socialinių partnerių, valstybės ir mokymo institucijų bendradarbiavimu“ ir apima kvalifikacijų sudarymą ir tvarkymą, asmens įgytų mokėjimų vertinimą ir kvalifikacijų suteikimą (3 punktas). 10 straipsnio 1 punktas nurodo, kad „kvalifikacija yra grindžiama kompetencijomis. Kvalifikacijai įgyti reikalingas kompetencijas nustato profesinis standartas“ ir „kvalifikacijas tvarko Kvalifikacijų tvarkymo institucija, vadovaudamasi Vyriausybės nustatyta Lietuvos kvalifikacijų sandara“ (2 punktas)⁴⁴. Profesinio mokymo įstatymo 11 straipsnio 1 punktas nurodo, kad „reikalavimus kompetencijas vertinančioms institucijoms ir jų akreditacijos tvarką nustato Vyriausybė“. Asmens įgytų kompetencijų įvertinimą organizuoja kompetencijas vertinanti institucija, vadovaudamasi socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta ir su švietimo ir mokslo ministru suderinta asmens įgytų

⁴² Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas priimtas 1997 m. Įstatymo pakeitimai daryti 1999, 2000, 2006, 2007, 2009 metais. Paskutinį Profesinio mokymo įstatymo pakeitimą Lietuvos Respublikos Seimas padarė 2010 m. gegužės 25 d. Nr. XI-839.

⁴³ 2010 m. gegužės 25 d. Nr. XI-839 Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo 2,6,10,11,12,13,14,18,19,21,22,23,24,27,28,31,33 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 12^l straipsniu ir 26 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas „Nacionalinės kvalifikacijų sąrangos“ sąvoką pakeitė į „Lietuvos kvalifikacijų sandarą“.

⁴⁴ cituojama iš 2010 m. gegužės 25 d. įstatymo pakeitimo įstatymo Nr. XI-839. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. ISAK-2845 patvirtinus Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro nuostatus, kvalifikacijų tvarkymo funkcija paskirta (<http://www.kpmc.lt>) šiam centrui (nuostatų punktas 10.1).

kompetencijų vertinimo tvarka. Remiantis šia įstatymine nuostata LR švietimo ir mokslo ministras 2005 m. birželio mėn. 1 d. išleido įsakymą Nr. ISAK- 991 „Dėl pagrindinio profesinio mokymo baigiamųjų kvalifikacijos egzaminų tvarkos aprašo patvirtinimo“⁴⁵, kuriame nurodoma, kad kiekvienai atskirai mokyklai turi būti sudaryta nepriklausoma baigiamųjų kvalifikacijos egzaminų komisija iš trijų asmenų, kurios pirmininku skiriamas darbdavių atstovas (kompetentingos institucijos į komisiją dar paskiria po vieną profesinių sąjungų ir profesijos mokytojų atstovą). Kvalifikacija suteikiama asmeniui, įgijusiam visas kvalifikacijai įgyti reikalingas kompetencijas, nustatytas atitinkamo profesinio standarto (11 straipsnio 2, 3 punktai).

Profesinio mokymo įstatymo IV skirsnio „Profesinio mokymo organizavimas ir kokybė“ 12 straipsnio 4 punktas nurodo, kad „formaliojo profesinio mokymo programa yra skirta įgyti kvalifikacijai, įtrauktai į Profesinių standartų ir kvalifikacijų registrą, kuri steigia Vyriausybė“. To paties straipsnio 6 punktas nurodo, kad „formaliojo profesinio mokymo programa turi atitikti kvalifikaciją aprašantį profesinį standartą ar atitinkamą profesinio rengimo standartą“, o 8 punktas įpareigoja registruoti formaliojo profesinio mokymo programas ir profesinio rengimo standartus Studijų ir mokymo programų registre švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka. Profesinio mokymo įstatymo 18 straipsnio „Profesinio mokymo kokybės užtikrinimas“ 1 punktas nurodo, kad už profesinio mokymo kokybės užtikrinimą atsako „Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos ministerijos ir Vyriausybės įstaigos, įstaigos prie Švietimo ir mokslo ministerijos, Kvalifikacijų tvarkymo institucija⁴⁶, savivaldybės institucijos, nevalstybinės profesinio mokymo įstaigos savininkas (dalyvių susirinkimas), profesinio mokymo įstaigos vadovas, inicijuodami ir įteisindami viešus susitarimus dėl profesinio mokymo kokybės sampratos, numatydami profesinio mokymo kokybės rodiklius, kriterijus, standartus ar kitokius reikalavimus, stebėdami ir vertindami profesinio mokymo atitiktį susitarimams, planuodami ir įgyvendindami profesinio mokymo tobulinimą“⁴⁷. Profesinio mokymo kokybei užtikrinti vykdoma profesinio mokymo stebėseną vadovaujantis švietimo ir mokslo ministro patvirtintais švietimo stebėsenos rodikliais⁴⁸ ir jo nustatyta tvarka, profesinio mokymo įstaigų veiklos kokybės įšivertinimas ir išorinis vertinimas, mokymosi pasiekimų vertinimas, profesinio mokymo ir kvalifikacijų suteikimo priežiūra (18 straipsnio 2 punktas, 2010 m. gegužės 25 d. Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. XI-839). Įstatyme nurodoma, kad už profesinio mokymo kokybę atsako profesinio mokymo teikėjas. Profesinio mokymo įstaigos įšivertinimą ir išorinį vertinimą reglamentuoja

⁴⁵ Plačiau žr. <http://www.smm.lt>

⁴⁶ Pagal Švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. ISAK-2845 Kvalifikacijų tvarkymo institucijos funkcijos priskirtos Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui

⁴⁷ Pagal 2010 m. gegužės 25 d. Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymą Nr. XI-839.

⁴⁸ Plačiau žr. <http://www.smm.lt> 2005 m. gruodžio 30 d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymą Nr. ISAK-2692, „Dėl valstybės švietimo stebėsenos rodiklių patvirtinimo“, parengtą vykdant Švietimo įstatymo 53 straipsnio 2 dalį.

Švietimo įstatymas⁴⁹. Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas (Nr. XI-839, 11 straipsnis 2 dalies 2 punktas) reikalauja „sudaryti profesinio mokymo programose numatytas mokymosi sąlygas, užtikrinti profesinio mokymo programų atitiktį profesiniams standartams ar profesinio rengimo standartams, nuolatinį mokymo turinio ir mokymo metodų atnaujinimą“. Kitos ministerijos ir socialiniai dalininkai pagal kompetenciją dalyvauja rengiant profesinius standartus ir „atliekant profesinio mokymo įstaigų veiklos kokybės išorinį vertinimą“ (Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymo 17 straipsnio 8 punktas).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. liepos 9 d. priėmė nutarimą Nr. 707 „Dėl formaliojo profesinio mokymo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“⁵⁰, kuriuo pateikė naują Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 29 d. nutarimo Nr. 822 „Dėl mokymo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ redakciją.

Formaliojo profesinio mokymo licencijavimo taisyklės reguliuoja licencijų vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas juridiniams asmenims, Lietuvos Respublikoje įsteigtiems Europos Sąjungos valstybės narėse ir kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įsisteigusių įmonių filialams ir fiziniams asmenims išdavimą, papildymą, tikslinimą, atsisakymą jas išduoti, jų galiojimo sustabdymą, galiojimo sustabdymo panaikinimą ir galiojimo panaikinimą, licencijų dublikatų išdavimą, taip pat licencijų turėtojų teises ir pareigas, licencijuojamos veiklos sąlygas ir jų laikymosi priežiūrą. Taisyklėse nurodoma, kad licencijas išduoda, papildo, tikslina, sustabdo jų galiojimą, panaikina galiojimo sustabdymą ir panaikina licencijų galiojimą Švietimo ir mokslo ministerija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymu, šiomis taisyklėmis ir kitais teisės aktais.

Formaliojo profesinio mokymo licencijavimo taisyklių IV skyrius „Reikalavimai, kuriuos turi atitikti juridiniai ir fiziniai asmenys, siekiantys tapti profesinio mokymo teikėjais“ 10.1 punktas nurodo, kad profesinio mokymo teikėjas turi turėti „profesijos mokytojus arba kandidatus į profesijos mokytojus, atitinkančius mokymo programose ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatytus reikalavimus. Fizinis asmuo turi atitikti profesijos mokytojui keliamus reikalavimus, nustatytus mokymo programose ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme“.

Licencijavimo taisyklių IX skyrius „Licencijos galiojimo sustabdymas, galiojimo sustabdymo panaikinimas, galiojimo panaikinimas ir dublikato išdavimas“ nurodo, kad licencijos galiojimas sustabdomas, jei nevykdomi mokymo programos (programų) reikalavimai, profesijos mokytojai neatitinka mokymo programoje (programose) ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatytų reikalavimų, teorinio ir praktinio mokymo vietos neatitinka mokinių skaičiaus ir mokymo

⁴⁹ Plačiau žr. <http://www.smm.lt> Švietimo įstatymas 37 straipsnis 2 punktas, priimtas 1991 birželio 25 d. Nr. I-1489, (Švietimo įstatymo redakcija 2003-06-28, Nr. 63-2853).

⁵⁰ Plačiau žr. <http://www3.lrs.lt>

programos, taip pat teisės aktuose nustatytų darbuotojų saugos ir sveikatos, priešgaisrinių ir higienos reikalavimų, teoriniam ir praktiniam mokymui skirti materialieji ir metodiniai ištekliai neatitinka mokinių skaičiaus ir mokymo programoje nustatytų reikalavimų (punktai 30.1- 30.4).

Licencijavimo taisyklių XI skyrius „Licencijuojamos veiklos sąlygos, licencijos turėtojo teisės ir pareigos“ punktai 43.3 ir 43.4 nurodo, kad licencijos turėtojas privalo: „užtikrinti, kad mokytojų, dalyvaujančių mokymo procese, išsilavinimas, pedagoginė kvalifikacija, pedagoginis stažas, atitinkamos mokymo srities praktinio darbo patirtis atitiktų teisės aktų ir mokymo programų nustatytus reikalavimus bei užtikrinti, kad mokymo kabinetai, laboratorijos, dirbtuvės būtų aprūpintos technologine įranga ar įrenginiais ir atitiktų teorinio ir praktinio mokymo vietas, darbuotojų saugos ir sveikatos, priešgaisrinius ir higienos norminių teisės aktų ir dokumentų nustatytus reikalavimus“.

Licencijuojamos veiklos sąlygų priežiūrą vykdo švietimo priežiūros institucijos Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos⁵¹ nustatyta tvarka. Pagrindinė įgaliota institucija, atsakinga už profesinio mokymo plėtrą ir jo kokybės užtikrinimą yra Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras (<http://www.kpmc.lt>). Pagrindinis šio centro veikos tikslas – laiduoti Lietuvos kvalifikacijų sistemos plėtrą, kuri atlieptų ūkio poreikius ir šalies tarptautines iniciatyvas. Šio tikslo įgyvendinimui centras sprendžia tokius pagrindinius uždavinius kaip Lietuvos kvalifikacijų sistemos tvarkymas, profesinio mokymo kokybės gerinimas, profesinio rengimo dalyvių bendradarbiavimo stiprinimas ir kt. Šių uždavinių įgyvendinimui KPMPC atlieka tokias funkcijas: organizuoja profesijos ir profesijų rengimo standartų rengimą, organizuoja ir (arba) vykdo kvalifikacijų poreikio prognostinius tyrimus, organizuoja ir (arba) vykdo profesijos ir profesijų rengimo standartų rengėjų ir kvalifikacijų poreikio tyrėjų mokymus ir konsultacijas, bendradarbiauja su SKVC, tvarkant aukštojo mokslo kvalifikacijas, organizuoja formaliojo profesinio mokymo programų vertinimą, organizuoja pasirengimo vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas ekspertizę ir išduoda ekspertizės aktus, atlieka išorinį profesinio mokymo institucijų veiklos ir (arba) formaliojo profesinio mokymo programų įgyvendinimo išorinį vertinimą, organizuoja institucijų pagal jų pasirengimą vertinti asmens kompetentingumą vertinimą ir teikia jas Švietimo ir mokslo ministerijai akredituoti, ugdo kokybės kultūrą (rengia ir tobulina profesinio mokymo institucijų savianalizės, išorinio vertinimo ir kitas patariamojo pobūdžio metodikas, organizuoja ir/arba vykdo profesinio mokymo kokybės vertintojų mokymus ir konsultacijas), plėtoja profesinio mokymo kreditų sistemą, inicijuoja ir (arba) vykdo taikomuosius profesinio rengimo tyrimus, skelbia profesinio mokymo institucijų veiklos ir profesinio mokymo

⁵¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2009 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. ISAK-2845 patvirtino KPMPC nuostatus, pagal kuriuos šios ir kitos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo funkcijos priskirtos Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui (plačiau žr. <http://www.kpmc.lt>).

programų atliktų vertinimų apibendrinimus, kaupia, analizuoja ir skleidžia informaciją apie profesinį mokymą, organizuoja modulinių programų rengimą ir (arba) jų atnaujinimą, šių programų rengėjų mokymus ir konsultacijas, bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio šalių profesinio rengimo dalyviais, atlieka Nacionalinio profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinio punkto, Nacionalinio kvalifikacijų koordinavimo punkto ir Europos profesinio mokymo plėtros centro (CEDEFOP) informacijos ir žinių tinklo ReferNet koordinatoriaus funkcijas Lietuvoje, pagal kompetenciją rengia arba dalyvauja rengiant Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktų projektus.

KPMPC veiklą organizuoja, vadovauja ir atstovauja centro direktorius. KPMPC direktorių skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. KPMPC veiklos koordinavimo institucija yra centro koordinavimo taryba. Ją sudaro aštuoni nariai, iš kurių du atstovauja socialiniams partneriams, du – švietimo teikėjams, du – Švietimo ir mokslo ministerijai, vienas – Lietuvos Respublikos ūkio ministerijai arba Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei KPMPC direktorius (be balso teisės). KPMPC nėra praėjusi savo veiklos kokybės išorinio tarptautinio vertinimo procedūros.

KPMPC direktorius 2010 m. gegužės 27 d. išleido įsakymo Nr. V1-43 redakciją dėl „Pasirengimo vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas ekspertizės atlikimo metodiką“⁵², kuri parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. ISAK-38 „Dėl pasirengimo vykdyti formaliojo profesinio mokymo programas ekspertizės atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“⁵³. Pastarasis nustato juridinių asmenų, Lietuvos Respublikoje įsteigtų Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įsisteigusių įmonių filialų ir fizinių asmenų pasirengimo vykdyti konkrečią formaliojo profesinio mokymo programą vertinimo ir ekspertizės akto išdavimo tvarką. Joje nustatomi pagrindiniai 3 kriterijai⁵⁴, pagal kuriuos vertinamas pareiškėjo pasirengimas vykdyti profesinio mokymo programas.

Ekspertizės atlikimo metodikoje (KPMPC direktoriaus įsakymas Nr. V1-43) apibrėžiami tokie pagrindiniai ekspertizės uždaviniai: a) įvertinti žmonių, materialijų ir metodinių išteklių tinkamumą pagal pareiškėjo pateiktus dokumentus; b) patikrinti žmonių, materialijų ir metodinių išteklių tinkamumą vizito pas pareiškėją metu; c) apibendrinti vertinimo rezultatus ir įvertinti pareiškėjo pasirengimą įgyvendinti programą.

⁵² Plačiau žr. <http://www.kpmc.lt>

⁵³ Plačiau žr. <http://www.smm.lt>

⁵⁴ Plačiau žr. KPMPC direktoriaus 2010 m. gegužės 27 d. įsakymo Nr. V1-43 redakcijos 4.2 punktą „Kriterijų apibrėžimas ir jų vertinimas“ (<http://www.kpmc.lt>), kurie parengti remiantis „List of indicators“, Annex II of Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (Official Journal of the European Union, p. 155/6, Annex I, date – 8.07.2009).

Ekspertizę atlieka KPMPC direktoriaus patvirtinta ekspertų komisija. Ekspertų komisija sudaro ne mažiau kaip 3 nariai, kurie atrenkami atsižvelgiant į KPMPC nustatytą tvarką ir reikalavimus (kiekvienas komisijos narys turi turėti bent 3 metų darbo pagal vertinamą programą patirtį; bent vienas komisijos narys turi atstovauti švietimą ir bent vienas – verslui). Atliekant ekspertų atranką prioritetas teikiamas asmenims, turintiems patirties vertinant programas ir/ar pasirengimą jas įgyvendinti. Vienas iš ekspertų komisijos narių skiriamas pirmininku. Jis atsako už ekspertų komisijos darbą ir ekspertizės akto parengimą.

Kitas svarbus profesinio mokymo kokybę užtikrinantis dokumentas yra 2010 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-815 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymo Nr. ISAK-2333 „Dėl praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programos patvirtinimo“ pakeitimo“⁵⁵, kuriame išdėstomi konkretūs projektų finansavimo ir administravimo sutarčių pasirašymo grafikai, plėtojant įvairias profesinio mokymo sistemos sritis, tame tarpe ir diegiant vidinius profesinio mokymo kokybės užtikrinimo mechanizmus (punktas 20.2.11, pradžia 2010 m.) bei vykdant profesinio mokymo kokybės išorinį vertinimą (punktas 20.2.12, pradžia 2011 m.). Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo kultūra pradžioje numatoma plėtoti, skatinant profesinio mokymo teikėjų iniciatyvas plėtoti vidinius kokybės užtikrinimo mechanizmus, vėliau juos pastiprinant išorinio vertinimo mechanizmų įdiegimu. Svarbi iniciatyva, fiksuota jau 2007 m. gruodžio 3 d. ministro įsakyme Nr. ISAK-2333 - pertvarkyti profesinio mokymo programas modulinio principu, siekiant jas geriau pritaikyti prie Lietuvos kvalifikacijų sistemos, plėtoti profesiniame mokyme mokymosi kreditų ir neformaliai bei savaiminiu būdu įgytų žinių ir mokėjimų pripažinimą.

LR švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. V-815 III skyriuje „Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė“ kaip profesinio mokymo sistemos plėtotės stiprybės akcentuojama profesinio rengimo standartų sistema (punktas 18.1.1.), kompetencijomis pagrįstas profesinio mokymo turinys (p. 18.1.2.), parengta profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija⁵⁶ (p. 18.1.8), patirtis rengiant ir vertinant mokymo programas ir priemones bei tobulinant profesijos mokytojų ir dėstytojų technologinius mokėjimus (p. 18.1.3.) ir kt. Tarp profesinio mokymo sistemos plėtros silpnybių nurodoma tai, kad profesinio mokymo įstaigos nėra įdiegę vidinių kokybės užtikrinimo mechanizmų (p. 18.2.10). Kaip svarbi galimybė plėtoti profesinio mokymo sistemą nurodomos galimybės susijusios su Lietuvos kvalifikacijų sandaros sukūrimu (p. 18.3.3).

⁵⁵ Plačiau žr. 2010 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą Nr. V-815 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymo Nr. ISAK-2333 „Dėl praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programos patvirtinimo“ pakeitimo“ (<http://www.snm.lt>).

⁵⁶ Plačiau žr. <http://www.kpmc.lt>

Šiuo metu jau parengtas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo projektas „Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos nuostatos“⁵⁷, skirtos formuoti vieningą profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos supratimą ir skatinti visas suinteresuotas šalis prisidėti prie jos sukūrimo. Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos nuostatos parengtos remiantis Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija⁵⁸ bei kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos dokumentais bei sukaupta patirtimi. Projekte išskiriami profesinio mokymo kokybės vidiniai (lyderystė ir vadyba, indėlis, mokymo ir mokymosi procesai, rezultatai) bei aplinkos (profesinio mokymo poveikis ir pasekmės, profesinio mokymo konteksto) dėmenys. Pateikiamas profesinio mokymo kokybės užtikrinimo modelis, kuriame išskiriami 5 procesai: planavimas, įgyvendinimas, vertinimas, peržiūra ir visus šiuos procesus apjungianti bendra metodologija. Išskirti 8 pagrindiniai profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos elementai (sudėtinės dalys): 1) vidinis kokybės vertinimas; 2) nacionalinis reglamentavimas⁵⁹; 3) pagalba teikėjams; 4) išorinis kokybės vertinimas; 5) kokybės plėtotės skatinimas; 6) profesinio mokymo stebėseną⁶⁰; 7) licencijavimas ir priežiūra⁶¹; 8) nacionalinis koordinavimas.

Atliekant vidinį profesinio mokymo įsivertinimą (nuostatų projekto 10 punktas) profesinio mokymo teikėjas pats pasirenka, kokios mokymo programos įgyvendinimą, kokią veiklos sritį, kokiais kriterijais ir rodikliais kasmet atliks įsivertinimą. Tokiam įsivertinimui atlikti profesinio mokymo institucijos gali naudotis specialiai tam parengtu „Profesinio mokymo vidinės kokybės užtikrinimo vadovu“ (2000) bei „Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo terminų žodynu“ (2006). Kai rengiamasi nacionalinio lygmens išoriniam vertinimui, įsivertinimas atliekamas vadovaujantis nacionaliniu lygmeniu nustatytais kriterijais.

Nacionaliniu reglamentavimu (nuostatų projekto 11 punktas) patvirtinami svarbiausi indėlių, mokymo ir mokymosi proceso parametrai, parengiami profesinio mokymo kokybės vertinimo kriterijai kiekvienam sistemos lygmeniu vykdomam kokybės išorinio vertinimo ciklui, kurio numatoma trukmė 5 metai. Kiekvienam išorinio vertinimo ciklui nustatomi prioritetiniai profesinio mokymo sistemos tobulinimo uždaviniai, įvertinamos profesinio mokymo teikėjų naudojamos vidinės kokybės užtikrinimo sistemos efektyvumas.

Išorinis kokybės vertinimas (nuostatų projekto 13 punktas) pagal nacionaliniu lygmeniu nustatytus kriterijus numatomas dviejų tipų: a) profesinio mokymo programų rengimo, jų

⁵⁷ Plačiau žr. <http://www.kpmc.lt>

⁵⁸ *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. ISAK-3219, plačiau žr. <http://www.smm.lt>*

⁵⁹ *Grindžiamas Lietuvos kvalifikacijų sandara, plačiau žr. <http://www3.lrs.lt>*

⁶⁰ *Grindžiama švietimo stebėsenos rodikliais, pagal 2005 m. gruodžio 30 d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymą Nr. ISAK-2692 “Dėl valstybės švietimo stebėsenos rodiklių patvirtinimo“, plačiau žr. <http://www.smm.lt>.*

⁶¹ *Grindžiamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 707, plačiau žr. <http://www3.lrs.lt>*

vykdymo tobulinimo ir mokymosi rezultatų gerinimo; b) profesinio mokymo įstaigos vadybos tobulinimo ir kokybės užtikrinimo sistemų diegimo.

Profesinio mokymo stebėseną (nuostatų projekto 15 punktą) planuojama vykdyti pagal Švietimo ir mokslo ministro nustatytus nacionalinius profesinio mokymo stebėsenos rodiklius. Rodiklių pasiekimų įvertinimui numatoma naudoti statistinius duomenis ir duomenis, surinktus vykdant tyrimus⁶². Stebėseną vykdoma ir profesinio mokymo teikėjo lygmeniu. Teikėjas pasirenka jam aktualius stebėsenos rodiklius savarankiškai, įvertinęs savo poreikius ir atsižvelgęs į nacionalinius stebėsenos rodiklius. Stebėsenos rodikliai įvertinami kasmet ir naudojami tobulinant profesinio mokymo procesus bei plėtojant kokybės užtikrinimo mechanizmus. Šios profesinio mokymo kokybės užtikrinimo nuostatos pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 2 d. įsakymą Nr. V-815 turi būti patvirtintos iki 2010 metų pabaigos.

Apibendrinant profesinio mokymo kokybės užtikrinimo būklę Lietuvoje, galima teigti, kad jis apima visas profesinio mokymo teikiamas kvalifikacijas pagal Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenis. Profesinis mokymas vykdomas pagal aiškius ir pamatuojamus tikslus bei standartus, kurie grindžiami Lietuvos kvalifikacijų sandaros reikalavimais, funkcionuoja ketinamą vykdyti profesinio mokymo programų kokybės išorinio vertinimo tvarka, kurios realizavime dalyvauja platus ratas socialinių dalininkų. Naujų profesinio mokymo institucijų steigimas susietas su profesinio mokymo kokybės užtikrinimo reikalavimais, bendradarbiaujama su kitų Lietuvos švietimo sektorių kokybės užtikrinimo agentūromis (SKVC ir NMVA) bei giminingos paskirties tarptautinėmis institucijomis.

Parengtos juridinės prielaidos profesinių mokymo įstaigų veiklos kokybės ir jų teikiamų profesinio mokymo programų vidinės ir išorinės kokybės procedūrų įteisinimui, remiantis profesinio mokymo konteksto, indėlių, procesų ir išdavų įsivertinimu bei įvertinimu, akcentuojant mokinių mokymosi pasiekimų atitikimą konkrečių Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygmenų mokymosi rezultatams bei įtraukiant platų ratą socialinių dalininkų, numatant pagrįstus profesinio mokymo programų kokybės ir profesinio mokymo institucijų veiklos kokybės vertinimo metodus, procedūras programų ir institucijų veiklos kokybės gerinimui, viešai prieinamus įvertinimo rezultatus, numatytos kitos būtinos procedūros, atitinkančios Rekomendacijų 3 priede įvardintus bendruosius principus.

KPMPC nėra praėjusi savo veiklos kokybės išorinio tarptautinio vertinimo procedūros.

⁶² KPMPC organizuoja ir/arba vykdo plačius profesinio mokymo sistemos ir jose vykstančių procesų kokybės tyrimus. Plačiau žr. <http://www.kpmc.lt>

3. BENDRASIS UGDYMAS

Švietimo įstatymas reguliuoja ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį, specialųjį ugdymą, neformalųjį vaikų švietimą bei kitas (pvz., pedagogų rengimą) su šiais bendrojo ugdymo sektoriais susijusias veiklos sritis. Teikiamo išsimokslinimo kokybės užtikrinimą šiuose bendrojo ugdymo sektoriaus srityse reguliuoja Švietimo įstatymas ir kiti jo pagrindu išleisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymai.

Švietimo įstatymo 37 straipsnio „Švietimo kokybė“ 2 dalis nurodo, kad „Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato: 1) bendruosius formaliojo švietimo programų, pedagogų kvalifikacijos reikalavimus, bendruosius iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus, prižiūri, kaip jų laikomasi; 2) licencijų išdavimo kriterijus ir tvarką, prižiūri, kaip vykdomos licencijavimo sąlygos; 3) formaliojo švietimo teikiamo išsilavinimo ir kvalifikacijų standartus⁶³, kompetencijų įvertinimo, išsilavinimo ir kvalifikacijų įgijimo bei įteisinimo tvarką; 4) švietimo teikėjų vadybinės ir pedagoginės veiklos vidinio ir išorinio vertinimo tvarką^{64c}. Šio straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad LR švietimo ir mokslo ministras „remdamasis švietimo kokybės tyrimų išvadomis⁶⁵, užtikrina formaliojo švietimo programų atnaujinimą, naujų programų įvedimą, skirtingų lygmenų programų sąveiką ir dermę“. Toje pačioje dalyje nurodoma, kad Švietimo ir mokslo ministras tvirtina priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo bendrąsias programas, nustato ikimokyklinio ir neformaliojo vaikų švietimo programų kriterijus, tvirtina bendrojo lavinimo mokyklų bendruosius ugdymo planus, pradinio, pagrindinio, vidurinio išsimokslinimo standartus, pedagogų rengimo reglamentą⁶⁶, brandos egzaminų programas, jų organizavimo ir vykdymo tvarką.

Švietimo įstatymo 37 straipsnio 5 dalis nurodo, kad „mokyklos steigėjas⁶⁷ pritaria jo finansuojamos mokyklos vykdomos formaliojo švietimo programos pasirenkamosios dalies variantams, neformaliojo švietimo programoms. Apskritis viršininkas⁶⁸, savivaldybės taryba užtikrina, kad jų įsteigtų mokyklų vykdomų švietimo programų pasiūla atitiktų vietas

⁶³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“, plačiau žr. <http://www.smm.lt>

⁶⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. ISAK-608 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo ir 2009 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. ISAK-607 „Dėl pritarimo bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įšvertinimo rekomendacijoms“. Plačiau žr. <http://www.smm.lt/ti/isakymai.ht>

⁶⁵ Už švietimo tyrimų, tarpe ir švietimo kokybės tyrimus yra atsakingas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo misterijos įsteigtas Ugdymo plėtros centras. Plačiau žr. <http://www.upc.lt>

⁶⁶ LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. sausio 8 d. įsakymas Nr. V-54 „Dėl pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“, kuris nustato reikalavimus mokytojų, profesijos mokytojų ir suaugusiųjų mokytojų (andragogų) rengimui. Plačiau žr. <http://www.smm.lt>.

⁶⁷ Bendrojo ugdymo sektoriaus mokyklos steigėjais gali būti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybė arba dalyvių susirinkimas.

⁶⁸ Nuo 2010 m. liepos 1 d. Apskritis viršininko administracijos pagal LR Vyriausybės vykdomą valdymo reformą yra panaikintos.

bendruomenės (regiono) poreikius“. Pagal to paties straipsnio 6 dalies 6 punktą mokykla laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsimokslinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą.

Švietimo įstatymo 38 straipsnio „Mokymosi pasiekimų vertinimas“ 2 dalis nurodo, kad mokymosi pasiekimus vertina mokytojas, švietimo teikėjas, mokyklos steigėjas, Švietimo ir mokslo ministerija ir jos įgaliotos institucijos. Bendrojo ugdymo sektoriaus formaliojo švietimo programose dalyvaujančių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimą ir vertinimo rezultatų panaudojimą reglamentuoja švietimo ir mokslo ministro patvirtinti atitinkami nuostatai (38 straipsnio 3 dalis). To paties straipsnio 4 dalis nurodo, kad Švietimo ir mokslo ministro įgaliotos institucijos organizuoja egzaminus⁶⁹ ir užsako kitus pasiekimų vertinimo būdus.

Nacionalinio egzaminų centro (NEC) kaip Švietimo ir mokslo ministerijos įgaliotos institucijos mokymosi pasiekimų vertinimui paskirtis – teikti pagalbą mokiniui, mokytojui, mokyklai, organizuoti ir vykdyti asmens žinių bei gebėjimų patikrinimą ir egzaminavimą, analizuoti, apibendrinti ir naudoti egzaminų, testų bei mokymosi rezultatus tobulinant žinių ir gebėjimų tyrimo būdus ir formas. Pagrindinis NEC tikslas – vertinti asmenų bendrojo ugdymosi pasiekimus. NEC taip pat bendradarbiauja su kitų švietimo sektorių institucijomis: profesinio mokymo įstaigomis, aukštosiomis mokyklomis, prekybos, pramonės ir amatų rūmais bei jų asociacija kuriant ir palaikant kvalifikacijos egzaminų sistemą profesinėse mokyklose, dalyvauja rengiant jų kompetencijoje esančius teisės aktų projektus.

Švietimo įstatymo 39 straipsnio „Mokymosi pasiekimų įteisinimas“ 1 dalis nurodo, kad „asmens formaliojo, neformaliojo ar savišvietos būdu įgyti mokymosi pasiekimai įteisinami įstatymų nustatyta tvarka išduotu dokumentu (pažymėjimu, brandos atestatu, diplomu), kurio turinį, formą ir išdavimo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija“. Straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad mokymosi pasiekimų dokumentai išduodami: 1) pagrindinio išsilavinimo pažymėjimas – išėjus pagrindinio ugdymo programą; 2) brandos atestatas – išėjus vidurinio ugdymo programą ir išlaikius brandos egzaminus⁷⁰. Mokiniui, išėjusiam pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos dalį (modulį), specialiąją programą ar neišlaikiusiam brandos egzaminų, išduodamas mokymosi pasiekimų pažymėjimas (39 straipsnio 4 dalis).

⁶⁹ Už pagrindinio išsimokslinimo pasiekimų ir brandos egzaminų bei kitų panašaus pobūdžio funkcijų organizavimą ir vykdymą yra atsakingas nacionalinis egzaminų centras (NEC), kuris buvo įkurtas 1996 m. kovo 5 d. kaip Egzaminų centras (Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. 234), 2000 m. buvo pervadintas į nacionalinį egzaminų centrą (2000 m. balandžio 3 d. įsakymas Nr. 335). 2006 m. kovo 24 d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-548 „Dėl nacionalinių egzaminų nuostatų patvirtinimo“ buvo patvirtinti NEC nuostatai. Plačiau žr. <http://www.nec.lt>

⁷⁰ Mokymosi pasiekimus įteisinančių dokumentų, liudijančių profesinio mokymosi ar studijų programų baigimą, aukštojo išsimokslinimo, kvalifikacijos, kvalifikacinio laipsnio ir mokslo laipsnio suteikimą, turinį, formą ir išdavimo tvarką reglamentuoja Profesinio mokymo bei Mokslo ir studijų įstatymai.

Už bendrojo ugdymo sektoriaus mokyklų veikos kokybės užtikrinimą atsako Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra (NMVA), kurią 2005 m. gruodžio 30 d. įsteigė švietimo ir mokslo ministras (įsakymo Nr. ISAK-2683 “Dėl nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros steigimo ir nuostatų tvirtinimo”). Už vidurinio ugdymo programų akreditavimą atsako vidurinio ugdymo programos akreditacijos komisija (3 metų kadencijai skiria LR švietimo ir mokslo ministras) ir akreditavimo komisijos (skiriamos apskričių viršininkų)⁷¹.

NMVA paskirtis – padėti Švietimo ir mokslo ministerijai užtikrinti švietimo kokybę, plėtojant bendrojo ugdymo mokyklų įsivertinimą ir išorinį vertinimą bei sudarant prielaidas mokyklų vadovams ir steigėjams priimti kokybiškesnius sprendimus panaudojant turimus duomenis. NMVA tikslas – vykdyti bendrąjį ugdymą teikiančių mokyklų veiklos kokybės vertinimą, teikti metodinę pagalbą ir rekomendacijas Mokykloms bei jų steigėjams dėl Mokyklos veiklos kokybės gerinimo. Pagrindiniai uždaviniai – a) vadovauti šalies Mokyklų veiklos kokybės vidaus įsivertinimui bei organizuoti ir koordinuoti Mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimą; b) teikti duomenis švietimo stebėsenai; c) vykdyti mokyklų veiklos kokybės išorės vertintojų atranką, mokymus ir atestavimą. NMVA taip pat rengia ir viešai skelbia Mokyklų atrankos bei jų veiklos kokybės išorės vertinimo kriterijus. Agentūros direktorių teisės aktų nustatyta tvarka konkurso būdu skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija⁷². NMVA yra daugelio tarptautinių organizacijų narė, tačiau kol kas nėra išoriškai vertinta jokios Europinio kokybės užtikrinimo tinklo agentūros.

Užtikrinant bendrojo ugdymo sektoriuje teikiamų vidurinio ugdymo programų kokybę vadovaujamosi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-238 “Dėl švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 5 d. įsakymo Nr. ISAK-171 „Dėl ugdymo programų akreditacijos kriterijų ir jos vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo” pakeitimo“. Užtikrinant bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybę vadovaujamosi 2009 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. ISAK-608 “Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašo patvirtinimo” pakeitimo“ ir 2009 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. ISAK-607 „Dėl pritarimo bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijoms“.

⁷¹ Nuo 2010 m. liepos 1 d. Apskričių viršininkų administracijos panaikintos.

⁷² Plačiau žr. NMVA nuostatus <http://www.nmva.lt>

3.1. Vidurinio ugdymo programų akreditacija

Svarbus dokumentas užtikrinant bendrojo ugdymo kokybę yra Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. Bendrųjų programų paskirtis – apibrėžti pradinio ir pagrindinio ugdymo turinį, siekiant ugdymo dermės, prieinamumo ir kokybės visoje šalies švietimo sistemoje. Ugdymo turinys bendrosiose programose apibrėžiamas aprašant numatomus mokinių mokymosi rezultatus, pateikiant rekomenduojamas ugdymo proceso gaires, nurodant dalykų turinio apimtį ir aprašant mokinių mokymosi rezultatų lygių požymius. Mokinių mokymosi rezultatai Bendrosiose programose aprašomi ypač išryškinant mokinių įgyjamus bendrųjų kompetentingumų ir esminių dalykinių kompetentingumų pagrindus⁷³.

Bendrosios programos apibrėžia ugdymo turinį valstybės lygmeniu. Įsakymo 6.2. punktas nurodo, kad mokinių mokymosi rezultatai aprašomi kaip trijų neatsiejamų nuolat plėtojamo kompetentingumo sudedamųjų dalių – žinių, mokėjimų ir supratimo – visuma. Mokinys turi gerai perprasti perimamas žinias, mokėti pritaikyti jas naujose situacijose, rodyti išmanymą ir atitinkamomis vertybėmis grįstą elgesį bei veiklą, t.y. nustatytą kompetentingumą. Bendrosiose programose šalia mokinių mokymosi rezultatų aprašų pateikiamas skyrelis „Ugdymo gairės“, kurios skiriamos sąmoningo mokinių mokymosi aktyvumui skatinti. Mokinių mokymosi rezultatai aprašomi dvejų metų koncentrai (1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10 klasėms). Kiekvieno dvejų metų koncentro mokymosi rezultatai pateikiami lentelė, kurioje aprašomi apibendrinti patenkinamo (slenkstinio), pagrindinio (tipinio) ir aukštesniojo mokymosi rezultatų lygių požymių aprašai. Skyriuose „Ugdymo gairės“ ir „Turinio apimtis“ aprašomas mokymosi turinio minimumas, nurodant, ko būtinai turėtų mokiniai mokytis, kad pasiektų patenkinamą mokymosi rezultatų pasiekimą.

LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakyme Nr. V-238 „Dėl ugdymo programų akreditacijos kriterijų ir jos vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ pateikiami vidurinio ugdymo programos akreditacijos kriterijų požymiai ir vertinimas. Dokumente išskirti 8 vertinimo kriterijai ir juos nusakantys rodikliai⁷⁴. Maksimalus galimas surinkti taškų skaičius už ugdymo programos įvertinimą yra 180 taškų, minimalus privalomas taškų skaičius, būtinas ugdymo

⁷³ *Bendrieji ir esminiai kompetentingumai (būtinai asmeniniai savirealizacijai, aktyviam pilietiškumui, socialiniam ir darbo užimtumui bei mokymuisi visą gyvenimą) Bendrosiose programose apibrėžti remiantis 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi mokėjimų (2006/962/EB): 1) komunikavimas gimtąja kalba; 2) komunikavimas užsienio kalbomis; 3) matematinis kompetentingumas ir esminiai kompetentingumai mokslo ir technologijų srityse; 4) informacinių-komunikacijų technologinis raštingumas; 5) mokėjimas mokytis; 6) socialinis ir pilietinis kompetentingumas; 7) iniciatyvumas ir verslumas; 8) kultūrinis sąmoningumas ir raiška. Šie kompetentingumai išdėstyti įsakymo Nr. ISAK-2433 13 punkte.*

⁷⁴ *Plačiau žr. LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakymo Nr. V-238 „Dėl ugdymo programų akreditacijos kriterijų ir jos vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ 1 priedą „Vidurinio ugdymo programos akreditacijos kriterijų požymiai ir vertinimas“ (<http://www.smm.lt>).*

programos akreditacijai – 120 taškų. Vertinant ugdymo programas remiamasi paskutiniųjų 3 metų duomenimis.

Vidurinio ugdymo programų akreditaciją organizuoja ir vykdo: a) vidurinio ugdymo programos akreditacijos komisija; b) akreditavimo koordinavimo komisijos ir c) vertinimo grupė.

Vidurinio ugdymo programos akreditacijos komisiją sudaro 11 narių. Į ją įtraukiami LR švietimo ir mokslo ministerijos, apskričių viršininkų administracijų valstybinės priežiūros skyrių (tarnybų), švietimo skyrių, savivaldybių administracijų švietimo padalinių, Gimnazijų asociacijų atstovai. Komisijos personalinę sudėtį 3 metų kadencijai tvirtina Švietimo ir mokslo ministras. Vidurinio ugdymo programos akreditacijos komisijos nutarimus tvirtina LR švietimo ir mokslo ministras.

Vidurinio ugdymo programų akreditacijos komisija sudaro mokyklų vidurinio ugdymo programų akreditavimo planą 1 metams, akredituoja konkrečios mokyklos vidurinio ugdymo programą, svarsto mokyklų vadovų apeliacijas, priima siūlymus dėl vidurinio ugdymo programų galiojimo sustabdymo ar panaikinimo. Akreditavimo koordinavimo komisijas tvirtina apskričių viršininkai⁷⁵.

Vertinimo grupė sudaroma konkrečios mokyklos vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo atitikčiai akreditacijos kriterijams nustatyti. Vertinimo grupę sudaro 5-7 akreditavimo ekspertai (LR švietimo ir mokslo ministerijos specialistas, Valstybės švietimo priežiūros skyriaus vadovas ir/ar specialistas, gimnazijų direktoriai, gimnazijų direktorių pavaduotojai ugdymui). Prireikus į grupę įtraukiamas psichologas, specialusis pedagogas ar socialinis pedagogas. Grupei vadovauja Valstybės švietimo priežiūros skyriaus specialistas.

Mokykla, kurios vidurinio ugdymo programa akredituojama, vertinimo grupei iš anksto pateikia duomenis apie mokyklos mokinių, kurie mokosi pagal vidurinio ugdymo programą, mokymosi sėkmingumą ir pasiekimus, pedagogų kvalifikaciją, trejų paskutinių metų mokyklos tikrinimo pažymas, aktus ar išorinio audito ataskaitas, kitus dokumentus. Vertinimo grupės nariai iki akreditavimo pradžios pagal darbų pasiskirstymą išnagrinėja pateiktus dokumentus, išanalizuoja duomenis, esančius Švietimo informacinių technologijų centro⁷⁶, Švietimo aprūpinimo centro⁷⁷ duomenų bazėse, ir pasirengia preliminariam vertinimui. Vertinimo grupės vadovas kartu su 2 grupės nariais patikrina: a) kaip mokykloje vykdomi mokinių mokymosi sėkmingumo ir pasiekimų kriterijai bei b) laikomasi priėmimo į mokyklą tvarkos. Jei nustatoma, kad pagal mokinių mokymosi sėkmingumo ir pasiekimų kriterijus mokykla gauna ne mažiau kaip 15 balų iš 21 ir priimdama mokinius į vidurinio ugdymo programą maksimaliai vengia atrankos, vertinimo grupės

⁷⁵ Nuo 2010 m. liepos 1 d. apskričių viršininkų administracijos panaikintos.

⁷⁶ Plačiau žr. <http://www.ipc.lt>

⁷⁷ Plačiau žr. <http://www.sac.smm.lt>

vadovas kartu su mokyklos direktoriumi parengia vertinimo grupės darbo mokykloje plano projektą, suderina tikrinimo datą. Tuo atveju, jei mokykla surenka mažiau kaip 15 balų ir/ar priimdama mokinius į vidurinio ugdymo programą daro atranką, vertinimo grupės vadovas parengia ataskaitą ir siūlo akreditavimo koordinavimo komisijai nukelti akreditavimo datą.

Jei preliminaraus vertinimo išdavoje vertinimo grupė nustato, kad surinkta 15 ar daugiau balų, vadovas kartu su vertinimo grupe parengia mokyklos vidurinio ugdymo programos vertinimo planą, kuriame kiekvienam grupės nariui paskiriamos užduotys, numatoma darbų eiga, terminai, pokalbiai su mokyklos vadovais, pedagogais, mokiniais, tėvais ir kitais socialiniais dalininkais. Ne ilgiau kaip per penkias darbo dienas vertinimo grupė įvertina, ar vidurinio ugdymo programos įgyvendinimas atitinka akreditacijos kriterijus. Dirbant vertinimo grupei mokykloje stebėtojo teisėmis dalyvauja savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos atstovas. Preliminarios vertinimo išvados aptariamos su mokyklos administracija.

Ne ilgiau kaip per 7 darbo dienas vertinimo grupė atlieka vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo įvertinimą pagal akreditavimo kriterijų požymius, preliminarias išvadas aptaria su mokyklos administracija. Dirbant vertinimo grupei mokykloje stebėtojo teisėmis dalyvauja steigėjo atstovas.

Sprendimas dėl vidurinio ugdymo programos akreditacijos priimamas atlikus paskutinių 3 metų duomenų analizę apie: a) vidurinio išsilavinimo įgijimą (pagal 3 priedo 1 lentelę)⁷⁸; b) mokinių pažangumą ir kurso kartojimą (pagal 3 priedo 2 lentelę); c) 11-12 klasių ugdymo planą ir mokytojų kvalifikaciją (pagal 3 priedo 3 lentelę); d) 11-12 klasių mokytojų kvalifikacines kategorijas informacijos rinkimo dienai (pagal 3 priedo 4 lentelę); e) 11-12 klasių mokinius, nutraukusius mokymąsi (pagal 3 priedo 5 lentelę); f) pamokų lankomumą (pagal 3 priedo 6 lentelę); g) 11-12 klasių mokinių poreikių tenkinimą paskutiniais metais pagal papildomo ugdymo programas (pagal 3 priedo 7 lentelę); h) olimpiadų, varžybų, konkursų, projektų, mokslinių konferencijų rezultatus (pagal 3 priedo 8 lentelę); i) 11-12 klasių mokytojų kvalifikacijos tobulinimąsi (pagal 3 priedo 9 lentelę); j) valstybinių brandos egzaminų rezultatus (pagal 3 priedo 10 lentelę).

Vertinimo grupė gali teikti tokias išvadas: 1) mokyklai gavus ne mažiau kaip 2/3 galimų balų ir taškų teigiama, kad vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo kokybė atitinka nustatytus akreditacijos kriterijus ir vykdomą programą rekomenduojama akredituoti; 2) mokyklai gavus mažiau kaip 2/3 galimų taškų teigiama, kad vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo kokybė iš dalies atitinka nustatytus akreditacijos kriterijus ir mokyklos vykdomos vidurinio ugdymo programos akreditaciją rekomenduojama atidėti 1 metams; 3) mokyklai gavus 1/3 ir mažiau galimų

⁷⁸ Pagal LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakymą Nr. V-238 „Dėl ugdymo programų akreditacijos kriterijų ir jos vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. Plačiau žr. <http://www.smm.lt>.

taškų teigiama, kad vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo kokybė neatitinka nustatytų akreditacijos kriterijų ir siūloma mokykloje vykdomos vidurinio ugdymo programos neakredituoti, siūlyti savininko teises ir pareigas įgyvendinančiai institucijai nutraukti mokinių priėmimą mokytis pagal vidurinio ugdymo programą.

Vertinimo grupės išvados perduodamos akreditacijos komisijai⁷⁹, kuri peržiūri vertinimo grupės surinktų duomenų ir teikiamų išvadų pagrįstumą. Jei akreditacijos komisija nenustato jokių pažeidimų, dokumentai perduodami vidurinio ugdymo programos akreditacijos komisijai, kuri peržiūrėjusi vertinimo grupės ataskaitą parengia teikimo projektą dėl programos akreditacijos LR švietimo ir mokslo ministrui. Vidurinio ugdymo programų akreditacijos vykdymo tvarka taip pat numato apeliacijų pateikimo ir svarstymo tvarką, nurodo vidurinio ugdymo programos vertinimo šaltinius⁸⁰ ir metodus kiekvienam iš 8 kriterijų įvertinti (2 priedas). Akreditavimo ekspertų mokymui numatyta speciali programa, kuri apima ekspertų atranką, vertinimo tikslų išaiškinimą, kitų mokymo temų sąrašas. Atrinktų ekspertų mokymų trukmė - 5 dienos (46 akademinės val.). Iš jų 33 val. mokymo programai, 9 val. grupių praktiniam darbui, 4 akad. val. atsiskaitymas.

3.2. Bendrojo ugdymo mokyklų vertinimas

Bendrojo ugdymo mokyklų kokybės vertinimo sistemą sudaro mokyklos įsivertinimas, kuris yra svarbiausias mokyklos veiklos kokybę užtikrinantis veiksnys, ir išorės vertinimas. Išorės vertinimas organizuojamas ir vykdomas visose šalies mokyklose ne dažniau kaip kas 7 metai. Mokykla laisva valia gali dažniau nei kas 7 metai teikti prašymą dėl išorės vertinimo atlikimo. Išorės vertinimas yra formuojamasis mokykloje vykstančių procesų vertinimas, vykdomas pagal Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos rodiklius⁸¹ ir teikiantis informaciją, reikalingą mokyklos veiklai koreguoti ir jos rezultatams gerinti.

Bendrojo ugdymo mokyklų išorinį vertinimą organizuoja Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra (NMVA) ir savininko teise bei pareigas įgyvendinanti institucija pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymą Nr. ISAK-608 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo“, kuris nustato mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo sampratą, išorės vertinimo organizavimą ir vykdymą. Mokyklų veiklos

⁷⁹ Nuo 2010 m. apskričių viršininkų administracijos panaikintos.

⁸⁰ Pavyzdžiui, kriterijui „11-12 klasių mokinių mokymosi sėkmingumas ir pasiekimai“ nurodomi tokie duomenų rinkimo šaltiniai: a) mokyklos pažangumo ir lankomumo metinės ataskaitos (paskutiniai 3 metai); b) 11-12 klasių dienynai; c) 6 lentelės (pateikiama pagal priedą preliminariam vertinimui) "Pamokų lankomumas" duomenų analizė; d) dokumentų (mokyklos pažangumo ir lankomumo metinės ataskaitos, mokyklos veiklos sąvada) ir 2 lentelės (pateikiama pagal priedą preliminariam vertinimui) "Mokinių pažangumas ir kurso kartojimas" duomenų analizė.

⁸¹ Plačiau žr. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakyme Nr. ISAK-608 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo“ 2 priedą „Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos rodikliai“. Veiklos rodikliai apima vertinimo sritis, vertinimo kriterijus (temos), rodiklius ir rodiklių paaiškinimus. Plačiau žr. <http://smm.lt>

išorės vertinime dalyvauja vertintojai, mokyklos bendruomenė, savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos (ministerija, savivaldybė, dalyvių susirinkimai) ar jų įgalioti asmenys.

Išorinio vertinimo tikslas - skatinti mokyklas tobulėti siekiant geresnės ugdymo(si) kokybės ir geresnių mokinių mokymosi pasiekimų. Svarbūs išorinio vertinimo uždaviniai – plėtoti mokyklos kokybės kultūrą, teikti informaciją apie mokyklų veiklos kokybę ir skleisti mokytojų, mokyklų, mokyklų savininko teises ir pareigas įgyvendinančių institucijų, dalyvių susirinkimų (savininkų), savivaldybių administracijų direktorių įgaliotų struktūrinių padalinių veiklos gerąją patirtį.

Išorės vertinimas organizuojamas penkiais etapais: 1) parengiamieji darbai; 2) pirmieji vadovaujančiojo vertintojo apsilankymai mokykloje; 3) vertinimas mokykloje; 4) vertinimo apibendrinimas, ataskaitos rengimas ir jos derinimas su mokykla; 5) mokyklos ir kitų išorės vertinime dalyvaujančių ir jį organizuojančių asmenų, išorės vertintojų komandos ir Agentūros veiklos pateikus išorės vertinimo ataskaitą.

NMVA vykdo išorės vertintojų atranką, mokymus ir atestavimą⁸², rengia dokumentus, būtinus šiai veiklai atlikti. Išorės vertintojų komandas ir tvarkaraštį ne vėliau kaip prieš 11 savaičių iki vertinimo mokykloje pradžios tvirtina NMVA direktorius. Pagal savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos ir atskirų mokyklų pateiktas paraiškas bei švietimo ir mokslo ministro patvirtintus mokyklų atrankos kriterijus NMVA rengia vienerių metų vertinamų mokyklų sąrašą, kurį tvirtina švietimo ir mokslo ministras.

Vertinimo grupės dydis ir jos narių darbo trukmė mokyklos veiklos vertinimui atlikti nustatoma atsižvelgiant į mokykloje dirbančių mokytojų skaičių⁸³. Vertinimo grupės dydis gali svyruoti nuo 3 iki 13 vertintojų. Pasirengimo ir išorinio vertinimo metu vertinimo grupė ir jos vadovas glaudžiai bendradarbiauja su mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančia institucija, mokyklos vadovu ir mokytojais. Vertinimo grupės vadovas 10 savaičių iki vertinimo pradžios su mokyklos bendruomenės ir savininko teises bei pareigas įgyvendinančios institucijos atstovais aptaria, kaip mokykla save vertina ir yra vertinama ir kaip bus organizuojamas išorės vertinimas. Sudaro stebimų pamokų projektų, klasės valandėlių, neformaliojo ugdymo ir kitos veiklos lankstų (koreguojamą pagal situaciją) tvarkaraštį⁸⁴ informacijai rinkti (stebimų pamokų tvarkaraštis mokyklos bendruomenei neskelbiamas). Paskutinę vertinimo mokykloje dieną mokyklos mokytojų bendruomenei pristato išorės vertintojų komandos pirmines išvadas (ne mažiau kaip 10 mokyklos stipriųjų veiklos aspektų ir ne daugiau kaip 5 tobulintinus veiklos aspektus),

⁸² Plačiau žr. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymo Nr. ISAK-608 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo“ 4 priedą „Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertintojų elgesio taisyklės“ (<http://www.smm.lt>).

⁸³ Plačiau žr. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymo Nr. ISAK-608 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo“ 5 priedą „Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo planas“ (<http://www.smm.lt>).

⁸⁴ Pagal nustatytą formą, plačiau žr. <http://www.smm.lt> LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymo Nr. ISAK – 608 1 priedą.

pateikia trumpąją išorės vertinimo ataskaitą, skirtą mokyklos savininkams ir viešai skelbti Švietimo valdymo informacinėje sistemoje.

Vertinimo grupė vertina mokyklos veiklą pagal bendrojo ugdymo mokyklos vertinimo rodiklius, kurie apima penkias vertinimo sritis: 1) mokyklos kultūra (kriterijai – etosas, pažangos siekiai, tvarko, mokyklos ryšiai); 2) ugdymas ir mokymasis (kriterijai – bendrasis ugdymo organizavimas, pamokos organizavimas, mokymo kokybė, mokymosi kokybė, mokymo ir mokymosi diferencijavimas, vertinimas ugdant); 3) pasiekimai (kriterijai – pažanga, mokymosi pasiekimai); 4) pagalba mokiniui (kriterijai – rūpinimasis mokiniais, pedagoginė, psichologinė ir socialinė pagalba, specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas, pagalba planuojant karjerą, tėvų pedagoginis švietimas); 5) mokyklos strateginis valdymas (kriterijai – mokyklos strategija, mokyklos įsivertinimas, vadovavimo stilius, personalo valdymas, materialinių išteklių valdymas).

Vertinimo grupės nariai veiklą įvertina pagal 5 lygių skalę⁸⁵, vertinimo mokykloje metu stebi visas mokyklos veiklos sritis: pamokas, projektus, klasės valandėles, neformalųjį ugdymą ir kita (stebimos mažiausiai dvi kiekvieno mokytojo pamokos ar kitokia veikla, bet per vieną dieną ne daugiau kaip 50 procentų pamokų ar kitokios veiklos). Ne mažiau kaip 75 procentus darbo mokykloje laiko skiria ugdymo procesui stebėti, susitikimams su mokyklos mokytojų bendruomene ir kitais darbuotojais, tėvais (globėjais, rūpintojais) ir mokiniais, savivaldos institucijų atstovais, kitais socialiniais dalininkais. Likusį laiką skiria mokyklos surinktos informacijos analizei ir apibendrinimui.

Mokyklos vadovas sudaro sąlygas vertinimo grupės darbui mokykloje, organizuoja informacijos apie vertinimo išvadas pateikimą mokyklos savininkams, mokiniams ir tėvams, sudaro pagal vertinimo išvadas tolimesnę mokyklos veiklos tobulinimą planą.

Vertinimo grupei išorės vertinimo metu bent vieną kriterijų (temą) įvertinus 1 arba „N“ lygiu, NMVA stebi ir analizuoja pagalbos mokyklai teikimą, bendradarbiauja su savivaldybių administracijų direktorių įgaliotais struktūriniais padaliniais, dalyvių susirinkimais (savininkais) ir per vienerius metus po vykusio išorės vertinimo organizuoja pakartotinį išorės vertinimą mokykloje. Tuo tikslu suformuoja 2–4 narių išorės vertintojų komandą (vienas jos narys turi būti iš mokykloje buvusios išorės vertintojų komandos), kuri mokykloje dirba 1–3 dienas ir nustato, kaip įgyvendinami numatyti veiklos tobulinimo darbai. Jei po pakartotinio išorės vertinimo mokykla nepadarė pažangos pagal tikrinamą kriterijų (temą), NMVA gali siūlyti mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančiai institucijai inicijuoti tos mokyklos vadovo, jo pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų atestaciją.

⁸⁵ Pagal nustatytą kokybės vertinimo skalę: N lygis – labai prasta, 1 lygis – prasta, 2 lygis – nebloga, 3 lygis – gera, 4 lygis – labai gera. Plačiau žr. <http://www.snm.lt> LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymo Nr. ISAK – 608 3 priedą.

Mokyklos vadovas dėl vertinimo grupės išvadų gali teikti apeliaciją NMVA direktoriui, kuri yra nagrinėjama pagal nustatytą tvarką.

Mokykla, rengdamasi veiklos išorės vertinimui atlieka savo veiklos įsivertinimą. Įsivertinimas atliekamas pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymą Nr. ISAK-607 „Dėl pritarimo bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijoms“, vadovaujantis Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos rodikliais, pateiktais mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos apraše, kuriame yra pagrindinė informacija, kokie mokyklos veiklos aspektai laikytini vertingais.

Pagrindiniai įsivertinimo uždaviniai: 1) numatyti mokyklos tobulinimo perspektyvą; 2) stiprinti mokyklos bendruomenės narių tapatumo jausmą, atsakomybę už visos mokyklos veiklos kokybę; 3) teikti mokyklos bendruomenės nariams patikimą ir išsamią informaciją apie visų mokyklos veiklos sričių kokybę; 4) didinti mokyklos personalo kompetentingumą, skatinti savo veiklos reflektavimą; 5) skleisti gerosios praktikos pavyzdžius bendradarbiaujant su kitomis švietimo organizacijomis.

Įsivertinimas vykdomas šiais etapais: 1) pasirengimas įsivertinti; 2) platusis įsivertinimas; 3) pasirinktos problemos giluminis nagrinėjimas ir įsivertinimas; 4) atsiskaitymas apie atliktas vertinimo procedūras ir informavimas apie gautas išvadas; 5) rezultatų panaudojimas tolesnės veiklos tobulinimui planuoti.

Bendrojo ugdymo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos pabrėžia, kad sėkmingas mokyklos darbas, jos plėtros planavimas labiausiai priklauso ne nuo mokyklos išorinės priežiūros, o nuo to, kaip pati mokykla save vertina, įvardija savo problemas ir sėkmes, numato mokyklos veiklos kokybės gerinimo kryptis.

Apibendrinant galime konstatuoti, kad Lietuvos švietimo sistemos bendrojo ugdymo sektoriuje reguliariai vykdomas ugdymo programų ir mokyklų veiklos kokybės vidinis įsivertinimas bei išorės vertinimas, grindžiamas aiškiais ir pamatuojamais tikslais bei standartais, pasižymi konkrečiais reikalavimais, susietais su mokymo programų rezultatų atitikimu Lietuvos kvalifikacijų sandaros pirmam lygmeniui, vidiniu įsivertinimu ir išorės vertinimu, kurių metu analizuojamas mokymo programų vykdymo kontekstas, indėliai, procesai ir išdavos (akcentuojant moksleivių pasiekimus mokymosi rezultatų pagrindu), įtraukiamas platus vidinių ir išorinių socialinių dalininkų tinklas, numatomas grįžtamojo ryšio teikimas ugdymo programų vykdytojams, vykdomos paskesnės mokymo programų įgyvendinimo kokybės tobulinimo veiklos, viešai skelbiamos įvertinimo išvados. Vertinama, ar mokyklos turi aiškias veiklos plėtotes gaires, ar į jas įtraukiami socialiniai dalininkai, ar bendrojo ugdymo mokykla turi reikiamus personalo ir materialiuosius išteklius mokymo kokybei užtikrinti, kitos būtinos procedūros, suderintos su Rekomendacijos 3 priede įvardintais bendraisiais principais

IŠVADOS DĖL KOKYBĖS UŽTIKRINIMO LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE **ATITIKTIES REKOMENDACIJŲ 3 PRIEDE ĮVARDINTIEMS BENDRIESIEMS** **PRINCIPAMS**

1. Kokybės užtikrinimo politika ir procedūros apima *visus* Lietuvos kvalifikacijų sąrangos lygmenis.
2. Kokybės užtikrinimas yra integrali visų Lietuvos bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo institucijų vidinės vadybos dalis (*išskyrus profesinio mokymo sektoriaus institucijas, kur nėra įvesta visas profesinio mokymo institucijas apimanti vidinės kokybės užtikrinimo sistema*).
3. Kokybės užtikrinimas apima periodišką švietimo institucijų ir jų programų įvertinimą (*profesinį mokymą – iš dalies*), kurį atlieka išorinės kokybės vertinimo agentūros.
4. Išorinio vertinimo agentūros, kurios atlieka kokybės užtikrinimą visuose Lietuvos švietimo sektoriuose, pačios kol kas *nėra praėjusios išorinio vertinimo*.
5. Kokybės užtikrinimo procedūros apima konteksto, indėlio, proceso ir išdavų (CIPP – context, input, process and product/output) dimensijas, kurios akcentuoja *išdavų* dimensiją ir *mokymosi/studijų rezultatų* kategoriją.
6. Bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo (profesinio mokymo – iš dalies) sektorių kokybės užtikrinimo sistema apima:
 - Aiškius ir pamatuojamus *tikslus bei standartus*;
 - Įgyvendinimo gaires, apimančias ir *socialinių dalininkų* įtraukimą;
 - Atitinkamus išteklius;
 - Pagrįstus įvertinimo metodus, apjungiančius *įsivertinimą* ir *išorinį vertinimą*;
 - *Grižtamojo ryšio* mechanizmus ir procedūras kokybės gerinimui;
 - Plačiai prieinamus įvertinimo rezultatus.
7. Kokybės užtikrinimo iniciatyvos yra *koordinuojamos* tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu, užtikrinant reikalingą apžvalgą, sąsajas, sinergiją ir visos sistemos analizę.
8. Kokybės užtikrinimas kol kas *nėra pakankamai koordinuojamas* procesas tarp Lietuvos švietimo sektorių ir jų lygmenų, *nepakankamai* į šiuos procesus įtraukiami socialiniai dalininkai.
9. Kokybės užtikrinimo tendencijos Bendruomenės lygmenyje *užtikrina* kontrolinius parametrus įvertinimui ir ekspertų mokymuisi.